

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARBOG

FOR HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

1934.

† Kommission hos Svegårds Boghandel,

AARBOG

FOR

HISTORISK SAMFUND
FOR SORØ AMT

XXII

1934

TO STIFTELSESR I GIMLINGE

HUGO LÜTZOWS HOSPITAL OG LØVSTRØMS MINDE

AF

Johs. T. Christensen.

I Forsommeren 1932 laa endnu ved Gimlinge Kirkes østlige Kirkegaardsmur en gammel straatækket og hvidkalket Egebindingsværks Bygning. Ovengavlene var efter gammel Skik skraa og straatækkede helt ned til Bjælkelaget, hvis store Bjælkehoveder med Trænagler stak frem under Sidernes Straatag. Og den ene Gavl stod helt op mod Kirkegaardsmuren.

Bygningens Inddeling var, som da Huset for henved halvtredje Aarhundrede siden rejstes. Der var midt paa hver Side en Indgangsdør — delt paa tværs i to Halvdøre — og indenfor Døren en lille Gang, strækkende sig hen til den store, aabne Skorsten, som midt i var delt ved en Mur, saaledes at Husets Beboere paa Nordsiden kunde koge i den ene Halvdel af Skorstenen og de paa Sydsiden i den anden. Fra hver Gang førte en Dør til højre og en til venstre, og indenfor hver Dør var en Stue med to Fag Vinduer. Naar Huset, der trods sin høje Alder havde omtrent lige saa rette Linjer som

et nyt, ved Sommertide var nykalket, og Præstegaardshavens høje Træers Skyggestrejfe legede over Grønpletten og Haven udenfor og henad de hvide Vægge, gjorde den tarvelige Bygning et hyggeligt Indtryk, og ingen vilde tænke, at den var synderligt ældre end adskillige andre gamle Huse i Byen.

Lützows Hospital.

Fra dens Halvdøre kunde man se ud over smukke, velholdte Haver og Gaarde og Huse af mere moderne Tilsnit, og sammenlignet hermed var Boligen ringe, men var den nu kun et beskedent Minde om henfarne Tider, har der dog været en Tid, da den var en Pryd for Landsbyen. Dens første Beboere kunde se ud over en Rundby med lave og lerklinede Bøndergaarde og Huse, skæve og forkrøblede Boliger for Datidens Bondestand. Kun Kirken stod der stor og mægtig, kaldende, som nu, med Chr. d. 4.s Klokke. Det store

ved Stenrækker tredelte Gadekær laa omme midt i Byen og afspejlede de nærmeste Boliger. Fr. d. 4.s Rytterdistriktsskole var endnu ikke bygget. Hospitalet, der klyngede sig op ad Kirkegaardsmuren som gamle Menneskers sidste Stoppested paa Vejen til de dødes Have, var bestemt til at se mange Slægter. Saa sent som i Forsommeren 1932 kunde man se en enlig gammel Kvinde sidde paa Bænken ved dets Væg og se ned over Landsbygaden. Det var den sidste Beboer i dette Hus, hvor saa mange gamle fattige gennem Tiderne havde fundet Husly, og hvis Bilæggerovn og Tællepraasen havde varmet og lyst over Lergulvet, det tarvelige Bohave og Alkovens Forhæng.

Den lille Sti over Græsskraaningene op til Huset og til Kirkegaardslaagen er traadt fast af mangt et mødigt Fjed. Slægt efter Slægt har set flittige gamle Koner gaa ind ad Husdøren med Uld, de havde hentet omkring i Gaardene, eller ud med Garnet, de havde tilberedt ved at karte og spinde. Og venlige Bud fra Hjemmene i Byen har bragt syge Hospitalslemmer Forfriskning og Trøsteord. Mangen gammel Mand og Kvinde, som ikke mere kunde se eller høre ret godt eller færdes, har med Armene hvilende paa nederste Halvdør lyttet til Kirkeklokkens Aftenslag eller med svage Øjne spejdet efter de søndagsklædte Folk, der ad Stien forbi den søndre Dør gik til Kirke.

Huset har fra dets Oprettelse været benyttet som Fribolig til ældre, trængende Mennesker, der i Reglen tillige nød Almisse, som al Tid bestod i Naturalier og for et halvt Aarhundrede siden var: Et 10 Pd.s Rugbrød hver 14. Dag og hvert Sommerkvartal 6—8

Pd. Smør, i Vinterkvartalerne 6—8 Pd. Flæsk. Endvidere 1 Skp. Byggryn, 1 Skp. Malt og 1 Rigsdaler.

Huset benyttedes efter dets Bestemmelse lige til Nedrivningen og til Grundens Inddragelse til en Udvidelse af Kirkegaarden. Denne Udvidelse er nu, efter at Kirken fra at høre under Gyldenholm Gods i 1932 er blevet selvejende med en Kirkeformue paa ca. 50,000 Kr., paabegyndt, og Kirkegaardsmuren om Ydersiderne af det indlemmede Areal er opført af store tilhugne Kampesten fra Gdr. Alfred Bendtsens Kampestensgaard i Vollerup, som nedbrændte i Efteraaret 1933.

Stifteren af Hospitalet var Meklenborgeren *Hugo Lützw*. Han fødtes i 1617 paa Dømits Fæstning, men kom i en ung Alder til Danmark, hvor han gjorde Tjeneste hos Dronning Sophia og senere hos Chr. d. 4. og efterfølgende Konger. I 1655 belønnede Frederik d. 3. ham med Antvorskov og Korsør Len, og senere udnævnte han ham til Etatsraad og Amtmand over de fra ca. 1660 eksisterende Antvorskov, Korsør og Ringsted Amter med Antvorskov Slot som Embedsbolig. Blandt andet Jordegods ejede han i Gimlinge Sogn den lille Herregaard Vollerupgaard eller Voldrup, som var oprettet allerede i den tidligere Middelalder og i det 15. Aarhundrede havde huset en af Dronning Margrethes Stormænd, Peder Nielsen Present, der gjorde meget for Gimlinge gamle Kirkes Udvidelse og Udsmykning med Kalkmalerier. Gaarden, der var beliggende i Sognets nordvestlige Hjørne ved Engdraget langs Lindes Aa, er senere bleven udstykket i tre Ejendomme, som er fælles om Navnet Vollerupgaarde. Den første Udskiftning skete ved, at man foruden at dele Jorden delte Bygningerne

mellem to Ejere ved at opføre en Længe skraas over Gaarden, saaledes at hver fik sin trekantede Gaardsplads. En Model af disse Bygninger er af Gdr. H. A. Christiansen, Vollerupgaarde, skænket til Sorø Amts historiske Museum*).

Hugo Lützwow, der fra sin Embedstid paa Antvorskov er nævnt som Befolkningens gode Hjælper under Svenskekrigens Hærgninger, købte paa sine gamle Dage Gimlinge Kirke og byggede Hospitalet. Han ligger jordet i Gimlinge Kirkes Sakristi ved Siden af sine to Hustruer. En 4 Alen lang og 3 Alen bred Gravsten i Gulvet bærer de tre bortgængnes Navne, og en i Væggen indmuret Gravsten har denne Inskription:

Her hviler velborne Hugo Lützwow, fordm Kongl. Maje. Befalingsmand over Anderskov, Korsør og Ringsted Amp-ter, fød paa Dømits Fæstning i Meklenborg 1. Marts 1617. Med Troskab haver hand tjent Drotning Sophia, Kong Christian den IV, Kong Frederik III til deres Dødedag og Kong Christian V til sin Dødedag. Udi hans første Ægteskab med Velborne Frue Ide Rosencrants, som varede X Aar, haver Gud givet hannem V Sønner og en Datter. I det andet med velborne Frue Karen Juul til Lundsgaard, som varede XVI, en Søn og en Datter. Omsider kjed af Verdens Uro, Møje og Ubestandighed haver hand tilhandlet sig denne Kirke til sig og sine tvende Hustruers Hvilested. Med Glæde er han skilt fra dette timelige for at nyde

*) Det var ikke noget ualmindeligt, at Gaarde i ældre Tid deltes paa lignende Maade. Som et Eksempel kan nævnes, at da en Nabogaard, hvis største Parcel nu tilhører Gdr. Emil Busk Andersen, Sørbymagle, i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede blev delt i to Ejendomme, deltes ogsaa Bygningerne ved, at der midt over Gaarden rejstes en lav Længe og Halmbod.

Glæden i Evigheden XXI Mart. 1693 i sin Alders LXXVI og Amptsbestillings XXXVI Aar.

Glæd dig, Læsere, i Gud her i Verden, saa glæder Gud dig hisset i Himmelen.

Historien melder intet om, hvorfor Udlændingen med det store Navn og den smukke Løbebane som sidste Hvilested valgte den fredelige Landsbykirke fjærnt fra Hjemmet. Og der er heller ikke fra Hugo Lützows Tid opbevaret nogen Fundats for det af ham stiftede Hospital, som i den nyere Tid sorterede under Sogneforstanderskab og Sogneaad. En smuk Lysekroner med Inskription, som fremdeles hænger i Kirkens Korbue, er skænket af hans Søn Friedrich Lützow, der har faaet den som Arv, og Kronen har altsaa tidligere prydet Antvorskov Slots Sale. Den bærer en saalydende Inskription:

Anno 1694 Den 5. Marti Er denne Lyse Crone givet til Gimlinge Kirke af Kirkens Patron Højedle og Vel Borne Friedrich Lützow Romerske Kejserslige Mayestæts velbestattede Obrist Leutenant ved det Kejserslige Artigleri udi den langvarige Krig imod Tyrken da hannem den efter hans salige Hrr. Faders Død arveligen tilfaldt.

I Hospitalet boede i første Halvdel af det 18. Aarhundrede en gammel Degn, *Lars Nielsen*. Før sin Død testamenterede han det en lille Sum, der i 1742, da Provst i V. Flakkebjerg Herred Holger Olivarius og Sognepræst i Gimlinge Jens Pedersen Hviid fik oprettet en Fundats, beløb sig til 54 Rigsdaler. Summen er senere vokset til 150 Kr. Den bestyres af Sognepræsten, og dens Renter uddeles hvert Aar i tre Portioner til værdige trængende.

Hugo Lützows gamle Hospital er jævnet med Jorden, men det har faaet en smuk Afløser i et dejligt Hjem, som under Navnet „Løvstrøms Minde“ er rejst i Byens sydøstlige Udkant nord for Gimlinge-Kathrineholmvejen.

Det er en stilfuld Villa med to 2-Værelses Lejligheder med Køkken, Spisekammer, Vaskerum og

„Løvstrøms Minde“.

andre Bekvemmeligheder, stiftet efter testamentarisk Bestemmelse i afdøde Andenlærer *Løvstrøms* Testamente.

I Legatbestemmelserne, der er dateret 1926, hedder det, at der skal hensættes en Kapital paa 15000 Kr. urørlig, indtil der er tilstrækkelige Midler til, med Fradrag af 3000 Kr., at købe Grund og bygge et Hus med to Lejligheder til to hæderlige og værdige enlige Mænd eller Kvinder eller til to Ægtepar, fortrinsvis Personer, som har gaaet i Skole hos Løv-

strøm, eller som Løvstrøm er kommen i Berøring med. Den ene Lejlighed skal al Tid kunne stilles til Raadighed for en Sygeplejerske, som paa Grund af Alder eller Svagelighed har maattet nedlægge sit Arbejde i Sognet, og i saa Tilfælde er det den sidst indflyttede, der med lovligt Varsel skal flytte ud. Huset, der er en selvejende Stiftelse med Navnet „Løvstrøms Minde“, kan ingen Sinde behæftes med Pantegæld. Renterne af de 3000 Kr., som ikke anvendes til Husets Opførelse, skal bruges til nødvendige Reparationer og Skatter, og, hvis der bliver Penge til Rest herfra, til en Julegave til Husets Beboere. Legatet bestyres af Sognepræsten som Formand, Læreren i Gimlinge og Sognefogeden. Hvis en af disse ikke ønsker at sidde i Bestyrelsen, udnævnes en anden af Amtmanden, og er det Sognepræsten, bestemmer Amtmanden tillige, hvem der skal være Formand.

Den første Bestyrelse var Sognepræst Dan Holger Olsen, Lærer Johannes Essendrop, Gimlinge, og Sognefoged Rasmus Hansen, Gimlinge.

I Foraaret 1933 købte Bestyrelsen 1280 □-Alen Jord for 80 Øre □-Alen af Gdr. Kristian Jensen, Gimlinge, og efter Tegning af Arkitekt, Branddirektør Knudsen-Pedersen, Slagelse, opførtes Bygningen for ca. 11000 Kr., hvorefter de foreskrevne 3000 Kr. var i Behold.

Huset stod færdigt i Efteraaret 1933, og dets første Beboere blev Karen Christiansen, Enke efter Gdr. Christen Christiansen, Vollerup, og det gamle Ægtepar Husmand Hans Jensen og Hustru, Gimlinge. Sidstnævnte var en af Løvstrøms ældste Elever.

Andenlærer Løvstrøm, der kan betegnes som en Læreroriginal, var i 45 Aar knyttet til Gimlinge Skole.

Her skal gives et lille Tidsbillede fra Sognet i det 19. Aarhundrede og en Omtale af denne Sognets trofaste Andenlærer og Ven, som har efterladt sig det smukke Minde.

* * *

I 1867 og 68 holdt en ny Tid sit Indtog i Gimlinge Sogns Skole- og Kirkeliv.

I Kirken havde til da den myndige Præst, Kirke-ejer og Formand for Sogneforstanderskabet *Christen Schou Quistgaard* ført Sceptret, om man tør bruge et saa verdsligt Udtryk i denne Forbindelse. Det var en Mand, der elskede sin Kirke, blandt andet fordi den var hans Ejendom og Arvegods, som ikke maatte vanrøgtes. Hans Forkyndelsesform og Tænke-maade var ogsaa, for en Del, Arvegods, nemlig fra Rationalismens Glanstider. Han var en yderst konservativ Mand af gammel Skole. Han regnede alle lige højt, Storbonden, Husmanden, Indsidderen. De stod for ham som et. De var Almuen. Han var den strængt retfærdige Godsejer med Kirke- og Jordegods, fedt Præstekald og et stort Hus, hvor han samlede Egnens Godsejere og Honoratiores. Intet Bondekøretøj vovede sig ind paa den store, herskabelige Gaards Stenbro. Det var i de Tider, da det, for at bruge en ældre Mands Udtryk herom, var selvfølgeligt, at Bonden skulde slaa Næsen i Sten for Præsten. Og ingen vovede at tiltale ham uden at staa med Hatten i Haanden. Kom man til Kirke, samledes man i stilfærdigt samtalende Klynger udenfor Kirkedøren, og naar „vor Far“ skred forbi,

hilste man ærbødigt, hvorefter man i passende Afstand fulgte ind i Kirken og satte sig paa de for hver By bestemte Pladser, Kvinderne til Venstre og Mændene til Højre, og fulgte med i Salmesangen og Præstens forstandige Moralprædiken, iflg. en forlængst afdød Kirkegængers Udsagn tildels bygget paa det lange Kapitel i Balles Lærebog om et stakels syndigt Menneskes Pligter overfor Gud, sig selv og sin Næste.

Pastor Quistgaard efterlod Gimlinge Sogn et Legat paa 1000 Kr., hvis Renter hvert Aar uddeles i 4 Portioner til værdige trængende i Gimlinge Sogn. Legatet bestyres af Sognepræsten og to af Menigheden valgte Bestyrelsesmedlemmer.

I den store, smukke Rytterdistriktsskole paa en Skraaning foran Gadekæret præsiderede Degnen, den gamle Lærer *Christen Pedersen*, med sit Katheder, sin Rebtamp og den tykke Lærebog, som fordredes lært udenad, men som ogsaa brugtes som Udgangspunkt for gode, fornuftige Leveregler. For ikke at gøre Pligterne hos Balle alt for svære forklarede han, fortalte vor Hjemmelsmand, der havde gaaet i Skole hos ham, at Drukkenskab ingenlunde var det samme som at tage sig en Rus ved et Gilde eller anden festlig Lejlighed. Men den, som pimpede stadigvæk, hjemme eller paa Kroen, havde man Lov til at kalde en Drukkenbold. Naar man vilde fornøje sig i Dans ved Gilder, maatte man ikke, naar man var varm, udsætte sig for Vindues-træk — og andre reelle Leveregler. Regning blev lært til Grundighed efter Cramers Regnebog og de fire Species i benævnte Tal var Slutstenen paa Uddannelsen. Saadan og saadan skulde man bære sig

ad for at naa det rigtige Facit, og der var intet ørkesløst Tidsspilde med at studere hvorfor. Christen Pedersen var en fredsommelig og afholdt Mand, der — i al Ordentlighed — holdt af et godt Gildelag og et Slag Kort med Bønderne. Men han forstod ogsaa at faa det, han lærte Børnene, til at sidde godt fast.

Saadan saa det ud i Gimlinge Skole og Kirke, da den ny Tid holdt sit Indtog — eller maaske rettere, da Overgangstiden mellem gammelt og nyt indleledes.

I 1867 blev Pastor *Winther* kaldet til Gimlinge Sognekald. Han var en meget veltalende Prædikant, som hurtigt samlede fuld Kirke om Søndagen, idet Folk strømmede til saavel fra Gimlinge som fra omliggende Sogne. Snart begyndte Bondekøreløjerne at rumle ind paa Præstegaardens Stenbro og søge Staldplads i Præstegaardens Stalde. Det blev paa-staaet, at den unge, ildfulde Prædikant havde faaet det fede Kald for at virke som Modvægt mod de „Udskejelser“, der havde givet sig Udtryk i Fri-menighedsbevægelsen i Høve. I politisk Henseende var Pastor — senere Provst — *Winther* renlivet Estrupper og var i Provisorieaarene en ivrig Agitator for Højre.

I sit første Aar i Gimlinge fik han i Førstelærer *Mørch* en tro politisk Meningsfælle, og som *Winthers* Forkyndelse fyldte Kirken, fyldte *Mørchs* varme Kristendomsforkyndelse, der var ham en Hjertesag, og dygtige Kundskabsmeddelelse Skolen med nyt Liv og ny Former. Præst og Degn var i deres Ger-ning Indvarslere af en ny Tid, og de var i deres Færden i Sognet ogsaa ny Typer, særlig Præsten.

Præstegaarden var en Proprietærgaard, og Skolekaldet med sin fede Skolelod til 2 Heste, sin Karl og Pige, sit Smaaredsel og andre Goder var heller ikke ringe. Ved Gilder hos Bønderne kom Præst og Degn i flotte Køretøjer og deltog med Liv og Lyst i Selskabeligheden. Præstemadammen og Degnekonen — senere Præstefruen og Degnemadammen,

Carl Julius Løvstrøm
som ung.

senere igen Præstens og Lærerens Fruer — var de førende i Selskabet. Saadan havde det for Resten ogsaa været forhen, men for Quistgaards Vedkommende med et stærkere Præg af aristokratisk Nedladdenhed end hos Winther.

Ind i Selskabslivet, som den Gang udfoldede sig med store Gilder med Spisning, Dans og Kortspil, men ogsaa med mange alvorlige Samtaler af kristelig, folkelig og politisk Art, gled Aaret efter, at de to var kommen, en lille beskeden Seminarist, en fornem Skikkelse med et paa en Gang vindende og tilknappet Væsen. Det var *Carl Julius Løvstrøm*, som i 1868 kaldedes til Andenlærer i Gimlinge, og hvis Gerning ikke blot har sat dybe Spor, men ogsaa det synlige Minde i hans smukke Stiftelse. Lærer Mørch har faaet megen Ros for sin udmærkede Undervisning, men en Del af denne Ros tilkommer rettelig Løvstrøm, og jeg føler Trang til i Taknem-

lighed at bevare denne Læreroriginal og mærkelige Personligheds Minde ved en Omtale i Amtets historiske Aarbog.

Løvstrøms Forældre var Drejermester Løvstrøm og Hustru, Vordingborg, og i sine Forældres Hjem, hvor han fødtes 4. Juli 1845, tilbragte han sine Barndomsaar og tidligste Ungdom indtil Seminarietiden. Han tog Lærereksamen fra Jonstrup i 1866 og var derefter en Tid Huslærer paa Bregentved. Her sluttede han Venskab med det barnløse Ægtepar, Overgartner Olsen og Hustru, for hvem han blev som en Søn, og det inderlige Baand imellem dem kunde kun Døden bryde.

I Gimlinge Skole blev Løvstrøm meget hurtigt en Mand af Vaner. En endnu levende Elev, nu boende i „Løvstrøms Minde“, og som gik i de smaa Klasser da Løvstrøm kom, fortæller om, hvorledes Skoledagen forløb, og det er en Beskrivelse, som falder fuldstændig sammen med Minderne fra min egen Skoletid, Minder, hvori jeg stadig synes at finde Genklang fra Bjørnsons herlige Skildring af Skolemester Baard i „En glad Gut“. De er begge Pebersvende, de elsker begge Børnene, de buldrer begge op og skænder, men Barnet, der har faaet Skænd eller maaske en varm Lussing, er lykkelig ved at faa Lov til at stikke sin lille Haand ind i Skolelærerens og gaa ved hans Side henad Byens Gade, medens de begge i deres Samtale er Børn. Og han minder om Baard ogsaa i dette, at han aldrig slap sine Elever. De vedblev at være hans Børn, selv om han ved Konfirmationsalderen stillede den Fordring, at nu skulde de give og modtage „De“,

naar han talte med dem. Hidtil havde de sagt „Du“, fordi han kom Børnene nærmere derved.

Men det var ikke Udtryk for Folkelighed eller Higen efter at gøre sig lige med sine Medmennesker. Trods al sin Venlighed og Beskedenhed og sin Talen om smaat og stort med smaa og store var han en tilknapet Herre. Han ruttede ikke med sin Fortrolighed.

Men tilbage til Skolen.

Om Morgenen, naar Børnene fra alle Sider af Sognet, der den Gang kun havde en Skole, samledes paa Legepladsen, vidste de sig aldrig sikre, for Løvstrøm, der havde gaaet sin Morgentur — ud i Modvind, hjem i Medvind — var i Brændehuset, og derfra gik Bud til Legepladsen efter Peder og Hans, Maren og Marie, at de skulde komme i Brændehuset, som Regel to ad Gangen. Det var ikke frit for, at man fik lidt Hjertebanken, naar Budet kom. Nu gjaldt det om, at man kunde den lille Tabel, enten det nu var „Lægsammel“, „Trækfra“, „Gangerne“ eller „I-erne“. For Løvstrøm satte en Ære i, at ingen Elev gik ud fra hans Klasser, før han kunde sin Tabel paa Fingrene, og det var sikkert en meget sjælden Undtagelse, naar en kom i 3. Klasse uden at være i Besiddelse af denne nødvendige Færdighed, som nu en Gang ikke kan læres ved en Lærers Fortælling, om han saa er aldrig saa god en Fortæller. Det er vist et Stykke Lærdom, som al Tid, hvordan end Synspunkterne skifter, bliver Lektieterperi. Det forstod Løvstrøm tilfulde, og for at dette Terperi, der stod saa godt til Savens Hvinen i Bøgeknuderne, ikke skulde tage for meget af Skoletiden, maatte ogsaa Fritiden tages i Betragtning.

De øvrige Børn er samlede paa Legepladsen eller maaske gaaet ind i Skolen hos Lærer Mørch til Morgenandagt og Sang sammen med de store Børn. Løvstrøm kommer op fra Brændehuset, og staaende paa Dørtærskelen ud mod Skolepladsen klapper han i Hænderne. Det betyder, at nu begynder det.

Snart er hele Flokken af Smaapiger og Smaadrenge samlede paa Bænkene langs de lange Tilmandsborde i den hvidkalkede Skolestue. Paa Kathederet staar et lille Kogeapparat med en Kasserolle Mælk, og ved Siden et Par tykke Stykker Rugbrød. Ved Kathederet staar en lang Række Støvler og venter paa deres Morgenomgang. Inde i Kathederet staar Musefælden, og det hører til de store Dage, naar der er Mus i den. Det bryder Dagens Program, men er meget fornøjeligt.

Løvstrøm tænder Apparatet, omspænder sig med et stort blaat Forklæde, sætter Blanksværten frem paa det forreste Bord, faar en Støvle paa den ene Arm og en Skobørste i den modsatte Haand. Saa begynder Religionsundervisningen og Støvlepudsningsen, begge Dele med samme Grundighed.

Det er en mere ejendommelig end tør Gennemgang af Bibelhistorien og Luthers lille Katekismus. Den sidste tages ganske vist meget bogstaveligt. En efter en maa Børnene rejse sig op, og med den lukkede Bogs Ryg mod Bordet, et Par Fingre inde ved Lektien, brækkende paa Bogen og rokkende i Takt til Ordene kommer det i enstonet Rækkefølge: „Det fjerde Bud du skal ære din Fader og din Moder hvad er det Svar“. Det hele tages med, og Løvstrøm smiler blidt, naar et Barn kan sin Lektie, men rynker Brynene, naar det modsatte er Tilfældet, og

sætter den uartige eller dovne i Skammekrogen ved Kakkelovnen, hvor den lille Fyr med sin spidse Griffel, hyppigt spidset ved Løvstrøms Hjælp, af bar Befippelse staar og borer runde Huller i den hvide Væg.

Bibelhistorien indøves paa den Maade, at Løvstrøm siger omtrent, hvad der skal siges, f. Eks.:

„Saa drog Jacob med hele sin Slægt, ialt halvfjerdsindstyve, til Æ—æ—æ—, naa Børn.“

„gypten“, lyder det i Børnekor.

„Ja, rigtigt, Børn“.

Det var jo ikke saa meget, Børnene fik sagt, men Læreren havde sikret sig deres Opmærksomhed, og naar Løvstrøm talte — mest med Bogens Ord — om de slemme Brødre, der solgte Josef, hændte det, at en Taare trillede ned ad hans Kind og dryppede ned paa en blankpudset Støvle. „Og Moses sagde til Irae—li—li—, kom saa Børn.“

Kor: „litterne“.

Alle var med i hans Undervisning, ganske vist kun med en enkelt Stavelse, men med deres smaa Barnehjerter.

Nu er Lektien omtrent gennemgaaet. Nu staar Støvlerne i en skinnende Række bag Kathederet. En foreløbig Haandvask. Mælken og Rugbrødet nydes. Drikkeskaalen vaskes op. Saa smøger Løvstrøm Skjorteærmerne højt op, og, stadig eksaminerende og fortællende, vasker han Hænder, medens Børnene med Interesse ser Sæben skumme paa Hænder og Arme. Og naar Haandklædet har gjort sin afsluttende Gerning, strækker Løvstrøm alle ti Fingre spredt i Vejret. Jeg kan den Dag i Dag tydelig se ham staa med oprakte Arme og høre ham sige: „Saa Børn, er jere Hænder nu lige saa rene som mine?“

Saa er det Frikvarter, hvis da ikke der har været Mus i Fælden. For i saa Fald skal der ogsaa sys for den.

Saadan formede de første Morgentimer sig allerede i 1868. Allerede da var i vanemæssige Ord og Handlinger fastgroet en Plan, som usvigeligt fulgtes i de 45 Aar, Løvstrøm udøvede sin ejendommelige, men frugtbare Gerning i sit lille Andenlærerkald i Gimlinge Skole. Børn, som gik i Skole hos ham i hans allersidste Læreraar, giver til Punkt og Prikke den samme Beretning, der kunde forøges med mange karakteristiske Træk fra denne Læreroriginals Samliv med og Undervisning af flere Generationers Børn.

Frikvarteret benyttedes til Rengøring i den lille Lejlighed, men ogsaa her forenedes Haandens og Aandens Arbejde. Og det var igen Tabellen — undertiden dog Bibelhistorien — det gjaldt.

Efter Frikvarteret begyndte Skrivning, Regning, Læsning, nogenlunde i ens Rækkefølge hver Dag, men dog ikke efter en saa ufravigelig Plan som Morgentimernes. Der var ikke al Tid helt stille, men Løvstrøm var streng, løb let varm og sørgede for, at der blev bestilt noget. Ingen fik Lov at skulke, og var en uartig, maatte han frem til Afstraffelse i Form af Kindvarmere, først en med højre Haand. Var det en af de større Drengene, og hylede han for højt, fulgte en med venstre Haand til Fyrens højre Kind. „Skaber du dig, faar du dobbelt“. Den Sætning mindes vi alle.

Og vi tav med det, naar vi kom hjem, for i de Tider kunde det ske, at man hjemme fik Tillægsstraf, fordi man i Skolen havde gjort sig ufordelagtigt bemærket.

Sikken en Tyran, vil maaske en og anden i vor Tid udbryde. Gid vedkommende kunde have set, hvordan Løvstrøm blev modtaget, naar han efter Middag vendte tilbage fra Dyr læge Andersen, hvor han gennem en meget lang Aarrække spiste til Middag. Børnene løb ham glade i Møde og hang om ham, og saadan fulgtes de i glad, barnlig Passiar til Skolen for at fortsætte i Eftermiddagstimerne — selv med Fare for Svie i Kinderne.

Naar Dagens Gerning var endt, trak Løvstrøm sig tilbage til Privatlivet, som ogsaa var stærkt særpræget. Han var i sit daglige Liv gennemført sparsommelig, og Hovedgrunden hertil var sikkert i hans yngre Aar hans stærke Trang til Udvidelse af sine Kundskaber ved Læsning. En af hans gamle Elever har det store nordiske Konversationsleksikon, Løvstrøm et Aar anskaffede sig for 260 Kr., en meget betydelig Del af en Pengeløn paa ca. 400 Kr.

I de Aar, de politiske Bølger gik højest, fulgte Løvstrøm sin stille Kurs uden politiske Svinkeærinder. Sognet var omtrent ligeligt delt mellem Højre og Venstre, men han blandede sig aldrig i Striden, der tit antog ret drastiske Former, uden dog i nogen høj Grad at skade det personlige gode Forhold mellem politiske Modstandere. Omtrent hver Aften gik han paa Besøg hos Forældrene Sognet over, til smaa og store, til Venstre og Højre, spiste sin Aftensmad hos dem og talte med dem om Dagliglivets Smaating, Sognets Begivenheder og andre Emner. Jeg kan endnu se den lille mørkhaarede Mand med det friske, strenge Ansigt og de store milde Øjne sidde paa sin tilvante Plads ved Aftensbordet og deltage i vort Maaltid. Han spejdede ikke efter

Lækkerier. Et Spejlæg, en Skive Rullepølse, et Stykke Ost og en Kop Te. Mere brød han sig ikke om. Han var en Personificering af Ordet: Mennesket lever ikke af Brød alene. Jeg kan den Dag i Dag høre hans ejendommelige, lidt kvindagtige Stemme, hans fængende Bemærkninger til os Børn og hans højt klingende og hastigtrillende Latter, naar noget morsomt fremtvang hans ikke hyppige Latterudbrud. Og med en Følelse af Ærefrygt mindes jeg det alvorlige og højtidelige Præg over de Samtaler, han, naar Smaatterierne var lagt til Side, førte med mine Forældre, og som jeg ikke den Gang forstod ret meget af. Jeg havde en uklar Fornemmelse af, at de sad og forsøgte at hæve sig ud over Hverdagslivets Grænser, ind i Guds Riges Hemmeligheder eller Menneskelivets dunkleste Mysterier.

Løvstrøm var en Grubler og filosofisk anlagt Natur, og intet kunde saare ham dybere, end hvis nogen overlegent vilde lade haant om Troen paa en Gud og Frelser. Hans Tankeverden bredte sig betydeligt videre end til det, hans Lærergerning krævede. Han var intet Dusinmenneske.

Saadan maatte man ellers bedømme ham, naar man saa ham til Gilde. Han dansede ganske vist ikke og spillede ikke Kort, men stille gled han efter Aftensmaaltidet ind i Konernes Kreds som en kær og yndet Deltager i Drøftelsen ikke blot af betydningsfulde Emner, men af det mindste Bynyt og alle Livets smaa Ting, som om de for ham var det eneste, der var værd at beskæftige sig med.

Med venstre Haand paa Ryggen og højre Haand om Stokken travede den lille ranke Mand i Natte-timerne den tit lange Vej til sin ensomme Ungkarle-

lejlighed, og det hændte, at før han gik i Seng, maatte hans Aand en Stund søge Berigelse ved god Læsning.

Hvorfor blev Manden dog ved at være Andenlærer, og hvorfor giftede han sig aldrig?

Svaret paa det første Spørgsmaal gav han selv saaledes: En Provst sagde en Gang til ham, at da han ikke kunde synge, nyttede det ham intet at søge. Og overfor ganske enkelte føjede han til: „Og jeg syntes ikke, jeg kunde forsvare at byde en Hustru saa fattige Kaar“.

Det er en Antydning — men heller ikke mere — af Svar ogsaa paa det andet Spørgsmaal, hvis fulde Besvarelse vist maatte forme sig som en rørende Fortælling om Sorg, om menneskelig Trofasthed og Karakterstyrke. Ogsaa paa det Felt har Livet haft sin Handel med den mærkelige Mand, som kunde bære det hos sig selv, han ikke fandt bestemt for andre.

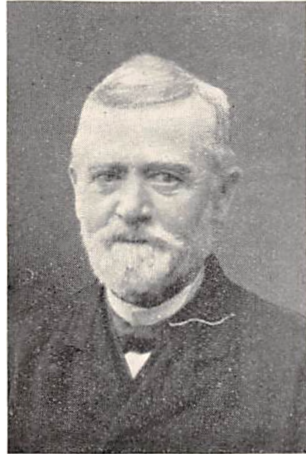
En Dag i 1913 pudsede Løvstrøm for sidste Gang sine Støvler med en Flok lyttende Børn foran sig. Efter 45 Aars tro Tjeneste i sit beskedne Kald tog han Afsked med Gerningen, som under Livets Modgang og Skuffelser var bleven en Part af ham selv. Han havde haft sine Vanskeligheder ved at gro fast. Nu var der Vemod i at bryde op.

Og han tog Afsked med et Sogn, hvis Beboere elskede og agtede ham, og hvis Ve og Vel laa ham paa Sinde. Ved en Festlighed paa Dalmose Kro sagde Beboerne den bortdragende Lærer Tak for vel udført Dagværk, og den først indtegnede Dreng i hans Skole, den 52aarige Tømrer Hans Jepsen, Gimlinge, samt den sidst indtegnede Skolepige, Rigmor Buchwald, Kastagergaard, var indbudte som Hædersgæster tilligemed Løvstrøms Familie.

Tidligere havde Løvstrøm al Tid i Sommerferien søgt paa Besøg hos Familie og Venner, men i de sidste Aar af hans Lærergerning deltog han i Lærernes Fællesudflugter omkring i Europa, og i nogle Aar efter Afskeden vedblev han at deltage i disse Rejser.

Han boede nu i København, men kom dog hver Sommer en Maanedstid paa Besøg i Gimlinge Sogn med Ophold hos Venner i Gimlinge, og de første Dage anvendte han til franske Visitter i Hjemmene, hvilket al Tid resulterede i Indbydelse til et rigtigt Besøg.

En lille hvidskægget og graahaaret Mand med et vaagent Blik, med lidt foroverbøjet Holdning, med venstre Haand paa Ryggen og Stok i højre Haand færdedes hjemmevant paa Veje og Stier. Og naar han kom til Huse var det

Carl Julius Løvstrøm.

som en Selvfølge. Han hørte jo til iblandt os. Saadan følte han. Og saadan følte Sognets Beboere, hans gamle Skolebørn.

Der var sket en Forandring. Han var blevet mildere og mere meddelsom. Han fortalte om sine Ferierejser og lo sin kendte, hastigt trillende Latter, naar han fortalte morsomme Smaatæk fra sit lange Liv blandt Børn. Det tilknappede var i nogen Maade forsvundet. Han var mere aaben, og mere regelmæssig glad, og Ansigtet havde faaet mildere

Træk trods Rynkerne. Tankegang og Levevis havde i Gimlinge Sogn, som andre Steder, forandret sig, men han følte sig, trods sit Særpræg, hjemme i den ny Tid og glædede sig med Ungdommen.

Aarene havde ikke taget stærkere paa ham, end at han endnu kunde følge med, ja spadsere fra Hjem til Hjem paa Besøg, „frygtende Gud og følgende Landevejen“.

Efter at have boet i 3 Aar i København flyttede han til sin Fødeby Vordingborg, hvor han først boede hos sine Slægtninge, senere i en Villa, han købte og gav Navnet „Villa Gimlinge“. Herfra fortsattes hans regelmæssige Sommerbesøg i Gimlinge Sogn, hvis Beboere atter festede for ham paa hans 80aarige Fødselsdag.

Det sidste Par Aar svigtede Hukommelsen noget, men fysisk var han stærk, til Bauen var løbet til Ende. Det skete den 10. Maj 1931, da han var omtrent 86 Aar gammel.

Ved Sparsommelighed og lidt Arv var han efterhaanden blevet en ret holden Mand, og ved Aabningen af hans Testamente saas det, at han havde tænkt paa mange gode Institutioner, ligesom han heller ikke havde glemt dem, der havde vist ham Venlighed i hans Alderdom. Og først og fremmest havde han tænkt paa Gimlinge Sogn. Det ofrede han sin Manddoms Gerning, og det efterlod han den smukke Stiftelse.

Bygningen hedder og er „Løvstrøms Minde“. Et mindre synligt, men ikke mindre værdifuldt, Minde satte han sig i de mange Barnesind, han i Tro og Flid var med til at præge.

Adelsmanden Hugo Lützows Minde knyttedes i Gimlinge Sogn til det gamle Hjem, der nu er forsvundet. Sognets trofaste Lærer og Ven gennem en lang Aarrække lod Hjemmet genopstaa i en ny og smuk Skikkelse.

SAGN OG OVERLEVERING OM OLDTIDSHØJENE

I SORØ AMT

AF

Inger Margrethe Boberg.

I Sorø Amt kendes mellem 6 og 700 Oldtidsgrave: Jættestuer og Dysser fra Stenalderen, Jordhøje mest fra Bronzealderen. De er altid blevet betragtet med en vis Ærefrygt, fordi man rigtigt har forstaaet, at det var Grave fra Fortiden. Men Ærefrygten har været parret med Nysgerrighed, og de to Dele har i Forening sat Folkets Fantasi i Bevægelse og givet Anledning til den Mangfoldighed af Sagn, der i Tidens Løb er dannet om dem. Kun en Brøkdal af Sagnene beskæftiger sig imidlertid med, hvem det er, der er begravet i Højene, og de beror endda for en stor Del paa mer eller mindre lærde Spekulationer og ikke paa folkelig Overlevering. Thi Folket selv ser mindre paa Højene som Grave for deres fjærne Forfædre end som Bolig for en Skare Undervætter, Højfolk, som er blevet Midtpunkt i en lang Række Sagn.

Hvad der fortælles om Højfolkene er dels mere individuelle Beretninger af Folk, som har ment at se en eller flere af dem (Hemmershøj, Boeslunde, Eggleslevmagle) eller høre dem rumstere uede i

Højene (Munke-Bjergby, Allindemagle, Førsløv) og helst smække med de Kister, de gemmer deres Penge i (Landsgrav, Hejninge, Eggeslevmagle, Ørslev, Omø). Det er ogsaa hændt, at man er gaaet vild ved dem (Landsgrav, Allindemagle, Vemmelev, Gimlinge, Bjerge). Og om Natten rejser Højene sig næsten overalt paa gloende Pæle, mens man om Dagen kan se Troldfolkenes (eller maaske Rævens!) Stier fra den ene til den anden (Lyng, Sneslev, Terslev, Slots-Bjergby, Boeslunde, Eggeslevmagle, Gimlinge). Dels er det dog ogsaa ældgamle Beretninger, der er gaaet i Arv fra Slægt til Slægt, fra hvor langt tilbage ved vi kun sjældent; men deres Udbredelse over det meste af Nord- og Mellemeuropa borger for, at det ikke er saa helt kort. Ogsaa i Sorø Amt er der optegnet adskillige Sagn af denne Art.

Bedst kendt er absolut Sagnet om Højfolkenes røvede Bæger, der bliver Alterbæger i Pedersborg, Bromme, Vigersted, Boeslunde eller Flakkebjerg Kirke. Særlig i Flakkebjerg Herred har det taget Luven fra alle andre Sagn, hvad der for øvrigt ikke vil sige saa meget, da der i det hele taget kun er optegnet faa. I en meget simpel Form fortælles dette Sagn af Pastor Rasmussen i Pedersborg (1832—42) om Brøndhøj: „Da en Aften (i Flakkebjerg er det Juleaften) en Mand vandrede her forbi, havde Troldfolket i Højen Lystighed, og en af dem (i Eggeslevmagle: Kanehøjens Kælling) traadte hen til Manden med et fyldt Sølvbæger og bød ham at drikke. Manden, der var snild, tog imod Bægeret, men kastede Drikken bag over Hovedet og ilede nu af alle Kræfter bort med Bægeret (i næsten alle andre Opteg-

nelser er Manden til Hest, og nogle Draaber af Drikken rammer den og svider Haarene af paa den). En Mængde af Troidene satte efter ham og havde nær grebet ham, men til Lykke kom han ind af Bromme Kirkelaage og var nu frelst, og til Tak herfor skænkede han Bægeret til Kirken“. Det, der frelser ham, er altsaa Kirkens Helligdom, som Troidene ikke kan træde for nær. En anden Optegnelse fra Pedersborg mener, at det var det, at han red paa en Vrinsker, d. v. s. en Hingst, en uskaaret Hest, som Trolde ikke har Magt over. Men baade i Vigersted, Boeslunde, Flakkebjerg og Fuirendal er det en eller anden Troid, der er Uven med Højens Beboere, der raaber til Flygtningen om at sky det bolde og ride ind paa de Knolde og søge det hellige Sted, d. v. s. fra den banede Vej ride ind paa Pløjemarken, hvor Højfolkene ikke kan komme saa hurtigt af Sted, enten fordi de skal følge Furerne op og ned eller snubler, naar de skal løbe tværs over dem med deres korte Ben, eller oprindeligt vist fordi den pløjede og dyrkede Ager har været anset for hellig Jord, hvor Troidene ikke kunde komme. I Spidsen for Forfølgerne er i Eggeslevmagle og Flakkebjerg Troiden Enben, der naturligvis løber hurtigst af alle (!), og til Slut, da han indser det haabløse i Forfølgelsen, kaster Halkevadstenen efter den flygtende — eller en Økse, der rammer Vigersted Kirke.

Et andet velkendt Sagn er det, som E. Tang Kristensen i sin Samling Danske Sagn, kalder Skydsel og Rage, og som er optegnet i Terslev, Slots-Bjergby, Vemmelev og Marvede. „Sagnet fortæller, at Troidene engang under Bagningen kom til at træde en Ovnrage itu. De kunde ikke selv gøre den

i Stand, men lagde den ud paa Marken, hvor en Karl gik og pløjede. Han gjorde den i Stand, men lagde den ud igen, hvor han havde taget den. Da han under Pløjningen kom tilbage, havde Troldene hentet Ovnragen og til Tak for Velviljen lagt en ny-bagt Skoldekage, som Karlen spiste med stort Velbehag" (Terslev). I Marvede tilføjes, at han blev nu saa ualmindelig stor og stærk af det, mens en, der ikke turde røre Kagen, døde.

Et tredie Sagn, der er velkendt i al germansk Overlevering, er Sagnet om Ate, der faar Bud, at Date er død. Det er optegnet om en af Højene i Landsgrav, hvorfra én raabte til en Mand, som var paa Vej hjem: „Sig til Ada, at Dada er død“. Manden fortalte Konen det, da han kom hjem; i det samme gav det et stort Rabalder ude i deres Spisekammer, og de gik derud og saa da, at der stod en stor Kobberkedel derude, og den er vist paa Gaarden endnu. Omtrent ligelydende er en Optegnelse fra Vemmelev sydvest for. Af denne fremgaar, at den glemte Kedel tilhørte en Troldkælling, som skulde have hentet sig lidt Øl i den, men blev afbrudt i sit Forehavende ved Budskabet om Dates Død. Det oprindelige Sagn om Dødsbudskabet, der kalder en Undervætte hjem, er her som næsten altid paa Sjælland digtet sammen med Sagn om Højfolk, der kommer og „laaner“ Øl og Brød hos Menne-skene (saadanne Beretninger kendes fra Braaby, Ottestrup, Slots-Bjergby, Vemmelev, Boeslunde, Taarnborg, Flakkebjerg og Gimlinge), og den Kedel, der glemmes, kan da siden vises frem som et haandgribeligt Bevis paa Fortællingens Sandfærdighed. Noget anderledes fortælles Sagnet i Boeslunde, hvor

Budskabet lød, at Asser var faldet i Ilden, en Form, der vistnok er kommet til Sjælland fra Sverrig. Dette samme Sagn fortælles nu ikke alene om Højfolk, men ogsaa om Katte, og saaledes at Beretninger om Katte og Beretninger om Vætter i Menneskeskikkelse findes Side om Side over det meste af Danmark og for Resten ogsaa af Tyskland. Fra Sorø Amt kendes et udmærket Exempel paa Katte-Typen, som Thiele har optegnet i Pedersborg Sogn.

Vi har nu set, at Højfolk holder Julegilde med Dans og Lystighed, at de maa sørge for at have Mad og Drikke for at kunne opretholde Livet, hvad enten de nu selv bager og maa have Ovnrage og andre Bageredskaber i Orden, eller de simpelt hen forsyner sig hos mere velbeslaaede Menneske-Naboer. Og vi har set, at de kan træffe at sætte Livet til, hvis de ikke passer paa. I intet af dette adskiller de sig fra Menneskene. Ligesom dem holder de ogsaa Bryllup og henter Jordemoder, naar Konen skal barsle. Sagn om deres Bryllup er optegnet i Slots-Bjergby, Kirke-Stillinge og Flakkebjerg: „I Nærheden af Flakkebjerg var der for mange Aar siden en Høj, hvori der havde boet Troldfolk fra gammel Tid. Konen i en nærliggende Bondegaard var de godt kendt med, og her kom de tit for at laane et og andet til Husbehov, hvad da heller aldrig blev dem nægtet, da de altid redelig bragte igen, hvad de havde laant. Men en Dag kom en Trold fra Bakken ind til Konen og laante og gik og kom igen for at laane. Dette gentog han saa ofte, at Konen til sidst udbrød: „Men hvor kan det dog være, at du skal laane saa mange Ting i Dag?“ „Det skal jeg sige dig,“ svarede Trolden, „der skal være

Bryllup hos os i Morgen." „Kan jeg da ikke faa den Stads at se?" spurgte Konen. „Jo", svarede Trolden, „det kan du nok, men det vil koste dig et Ørefigen." „Ja, det faar ikke hjælpe", sagde Konen, „for jeg synes dog, det kunde være morsomt at se et saadant Brudetog." Næste Dag, da Familien i Bondegaarden var samlet for at spise til Middag — de voksne sad om Bordet, 2 Børn sad ved en Stol med en Tallerken Kaal for sig —, kom hele Brudetoget dragende igennem Stuen, hvor de havde deres Kirkevej. De fleste red paa løjerlige Heste: Bagerovnsfjæle, Ovnrager, Koste, Skærekister o. lign. Konen saa alt og gav sig da hjertelig til at le, og raabte: „Se! Se!" Manden kunde intet se og troede da, at hans Kone var tosset. Allerbagest kom den Trold, som Dagen i Forvejen havde været hos Konen og laant Redskaber, han gjorde de løjerligste Krumspring, og da han kom udfor den Stol, ved hvilken Børnene sad, slog han ud med Benet og ramte Tallerkenen, som faldt paa Gulvet og gik i Stykker, og Maden spildtes. Konen syntes, at det saa saa løjerligt ud, og hun lo endnu mere. Manden blev da saa vred, at han sprang op, gav hende et Ørefigen og sagde: „Skal du le af, at Tallerkenen bliver slaget i Stykker, og al den gode Mad bliver spildt"! I Næsby ved Kirke-Stillinge fortælles Sagnet nogenlunde ligesaadan, mens det i Slots-Bjergby er den lille Brudgom, der træder frem og giver Konen en paa Øret, fordi hun ler ad Dansen.

Sagnene om Barsel gaar ud paa, at Højkonen mangler en Hjælperske, og Højmanden derfor er paa Jagt efter en Jordemoder. Undertiden er det forgæves som i Karrebæk, hvor en Elletrunte for-

følger Vognen med Jordemoderen uden dog at naa den. Men i Almindelighed har Sagnene mere Interesse i at fortælle om de Gange, det lykkes at faa en Jordemoder ned i Højen. Den ældste Beretning, vi har, er fra 1759 om Kong Tolv i Skelskør. Mere sammensatte er 2 nyere fra Vemmelev og Venslev. Den fra Vemmelev lyder:

„Engang var der en Pige, som altid var træt og svedt om Morgenen, naar hun vaagnede, og ingen kunde begribe, hvad hun dog kunde fejle. Saa en Gang var der en Mand, som kørte med Gjordemoder, og da han kom forbi en Banke, var der en Trold, som standsede Hestene og raabte: „Lad mig faa Gjordemoderen først, jeg trænger haardere end du, min Kone er en Kristen, hun kan kun blive forløst af en kristen Gjordemoder.“ Manden lod hende da gaa ind i Banken med Trolden, hvor hun snart forløste Konen. Men da hun saa gik ud igen, traf hun denne Pige, som altid var saa svedt om Morgenen; hun stod og malede Malt. Gjordemoderen tog da en Flig af hendes Tørklæde og kørte hjem med. Om Morgenen tog hun Fligen og viste Pigen den, ja, den passede godt nok. Manden gik da til Præsten med hende, han læste noget over hende, og siden efter sov hun roligt om Natten.“ I Venslev var det til Straf for, at Pigen havde jaget efter en Tudse, der var en af Folkene fra Lillehøj i Dyreskikkelse, at hun maatte ned i Højen og male Malt hver Nat, til hendes Madmoder som Tak for god Barselhjælp fik det Raad, at Pigen om Aftenen skulde sætte sine Sko, saa de vendte Taaen fra Sengen; det samme Middel, som efter Folketro holder Nattemaren borte fra ens Seng. Belønningen er ellers

oftest Høvlspaaner eller Kul, der siden viser sig at være det pure Guld; saadan Kul var det, Kong Tolv gav, og det omtales baade i St. Mikkels Landsogn og i Vemmelev som Højfolks Penge.

Til disse Sagn kommer saa en Række Sagn om Bjergtagning fra Lyngø, Sigersted, Sønderup, Nordrup, Boeslunde og Hemmeshøj, hvoraf nogle dog er vitterlige Opdigtninger og Spekulationer i en Overtro, der har været stærk lige op til vor Tid. Derimod er der kun optegnet et enkelt Sagn om Skiftinger i hele Sorø Amt: Det var en Kone i Forentofte, der bestemt mente, at hendes vanskabte Barn var Folkenes i Troldhøjen tæt ved. Det var i tidligere Tid almindelig Tro, at Børn, der paa en eller anden Maade var abnorme eller vanskabte, som smaa var blevet forbyttet af Højfolkene, som havde lagt en af deres egne i Vuggen i Stedet for. Saadanne Børn kaldtes Skiftinger og var i Reglen udsat for en meget ublid Behandling. Fra 1911 har vi Beretning om et Barn paa Sevedø, der skulde være en „Bytning“: da han døde, var der først ingen, der turde køre ham til Kirkegaarden; og da endelig en paatog sig det, „fik han den Besked, at hvis der undervejs kom nogen og vilde tage Liget fra ham, skulde han blot slaa fra sig og køre til!“

Skønt de fleste Optegnelser gaar ud paa, at Højfolkene lige til vor Tid har boet og rumsteret i deres Høje og er kommet til Menneskene for at laane baade det ene og det andet, er der dog ogsaa dem, der mener, at de forsvandt, dengang Kirkerne blev bygget, fordi de ikke kunde udholde „den Klimmer og Klammer, som deres Klokker altid gjorde“. Det gjorde i hvert Fald de, der boede i Etterbjerg ved

Slagelse, i Terslev og i Bakkerne ved Korsør. Først skal de dog mange Steder have gjort et fortvivlet Forsøg paa at faa Kirken flyttet, saa den ikke kom alt for nær ind paa Livet af dem. Jeg tænker her paa et af de alleralmindeligste nordiske Sagn, om Kirkens flyttede Grundvold, der her i Sorø Amt er optegnet om Pedersborg, Bjernede, Bromme, Gudum og Bjerger Kirker: de skulde først have været bygget et andet Sted, end hvor de nu ligger, men alt, hvad man byggede op om Dagen, blev om Natten revet ned, til man tilsidst blev klar over, at man maatte forsøge et andet Sted, hvor der var mere Held ved det. Et andet Kirkebygningssagn i Forbindelse med Undervætter er Find-Sagnet, der er optegnet om Boeslunde Kirke.

I Find-Sagnet er det dog egentlig ikke de smaa Højfolk, der er Tale om. Find er snarere af Jætteslægt. Men i danske Sagn spiller Jætter ingen større Rolle ud over, at de faar Skyld for at have kastet visse store Sten og tabt hele Øer eller Bakker ud af deres Sække eller Forklæder, saadan som Sprogø og Aasen mellem Haraldsted og Køge. I den svenske og norske Sagnverden er Riser og Jætter anderledes fremtrædende. Det ligger simpelt hen i Landskabets Natur: hvordan tænke sig saadanne kæmpemæssige Væsener i vore smaa „Kæmpehøje“ og Bakker? De Sagn om Jætter, der er optegnet i Danmark, er derfor bortset fra Kæmpekastningssagnene nok for en stor Del indvandret andet Steds fra. I Midtsjælland har en Hindholmelev til Jens Kamp optegnet et Sagn om en Jættedatter, der giftede sig med en Smed og ringeagtedes af alle, til hendes Far en Søndag kom og kastede alle Sogneboerne op over Kirketaarnet for

at hævne hende. Men da stillede Datteren sig uden Faderens Vidende paa den nordre Side af Taarnet og tog lige saa rask imod dem, som han kastede dem over, saa at ingen kom til Skade. Og siden den Dag var Smedekonen baade agtet og afholdt af Egnens Folk¹⁾. Det er et Sagn, der her i Danmark ellers næsten kun kendes fra Nordjylland og formodentlig er kommet fra Norge. Et andet Jættesagn „fra Sorø-Egnen“ er vist kun Genfortælling af en Optegnelse fra Hvidovre, i Thieles Folkesagn: En Mand, der fandt en Vante saa stor, at Fingrene kunde rumme en Tønde Sæd, hørte „om Natten en Røst udenfor Vinduet, som sagde: „Vante (og) Ven! giv mig min Vante igen! ellers ligger to af dine Heste, de største og bedste, døde i Morgen paa Mosen“. Manden hængte da Vanten ud paa et Bjælkehoved, og lidt efter blev den reven væk, saa Huset nær havde væltet. Men siden efter trivedes al Ting vel der paa Gaarden“²⁾.

I Forbindelse med Beretningerne om, hvordan man har hørt Højfolkene tælle deres Penge og slaa deres Kister i Laase, staar de talrige Sagn om Skatte, der er begravet i Højene: i Snesev en Guldkæde, ved Boeslunde Kirke en Guldskaal, i Ormslev og Marvede et Guldbord, og i Pedersborg, ved Ringsted og i Gerlev en hel Kongeløsning, d. v. s. saa meget Guld som der skal til at købe Landets Konge fri med, om han engang kommer i Fjendevold, saadan som Svend Tveskæg i sin Tid blev købt fri af de danske Kvinder. Og Haabet om at finde Rigdomme

¹⁾ J. Kamp: Da. Folkeminder 1877 S. 271 Nr. 881.

²⁾ E. Tang Kristensen: Da. Sagn I Nr. 676, sml. J. M. Thiele: Da. Folkesagn² II S. 237.

har ofte faaet Overtag over den Ærefrygt, man har følt for de dødes Hvilested, saa man er begyndt at grave i Højene. Sommetider har man virkelig ogsaa fundet Guld, som da der 2 Gange i forrige Aarh. fandtes Guldkar paa Borgbjerg ved Boeslunde. Men oftere blev det kun til Ben og Sten og Aske og andre Ting uden Værd for Skattesøgeren. Baade om de Forsøg, der lykkedes, og navnlig om dem, der ikke lykkedes, er der siden gaaet Frasagn. Fantasien er ikke blevet træt af at udmale sig de Rædsler og Besynderligheder, der har faaet de gravende til at tage Flugten. Thi Skattene ligger jo ikke ubeskyttet, tilgængelige for hvem som helst. Snart vogtes de af en Ilddrage (Hejninge, Ormslev), snart af en Gravso med Ryg som en Ragekniv (Omø, sml. Kyse og Trælleborg So og flere mystiske Søer i Egnen), og snart af en kæmpemæssig Hane med Ildøjne (Terslev). Eller 2 Haner spændt for et Hølæs (Hemmeshøj), en Ildebrand (Omø) eller andet Tøjeri faar Skattegraverne til at bryde den Tavshed, der er den første Betingelse for, at Gravningen skal lykkes (Vetterslev, Lyngø). Men for Resten er Sagn om Skattegravning ikke saa almindelige her paa Sjælland som f. Eks. i Jylland.

Det er ikke alene Trangen til at finde Guld, der har gjort, at saa mange af vore Oldtidsgrave er ødelagte og jævnet med Jorden. Det er ogsaa en Trang til at udvide sin Jord og drage Fordel af det Stykke, hvor de „staar og gør ikke den mindste Nytte“. Men heller ikke denne Maade at ødelægge dem paa, der dog i Modsætning til Gravningen efter Skatte kan gaa for sig om Dagen, er ufarlig. En hel Række af Sagn fortæller om de Straffe, der rammer

den, som er formastelig nok til at røre Højen paa sin Mark. Han maa være glad, hvis han kan slippe med at miste nogle Heste eller Kreaturer, som de gjorde paa Knudstrupgaard og Eskilstrup, i Lundforlund, Hemmeshøj, Sørbymagle og Tjæreby. Thi Ulykken kan ogsaa ramme Højbryderens Familie eller hans egen Person, saa han „svinder hen“ og dør (Braaby, Bromme, Gystinge). Et vanskabt og aandssvagt Barn, der fødtes paa Fugleholmsgaarden vist i 1870'erne, mente Forældrene var dem paaført som Straf for deres Vandalisme mod en Dysse. Og rent galt var det i Slots-Bjergby, da Rævehøjen blev udgravet i 1914, og Egnen i lang Tid efter ligefrem hjem søgtes af Fallitter og Sygdomme og en hel Epidemi af Selvmord. I Allindemagle, Sønderup og Boeslunde skal Vætterne i de forstyrrede Høje selv have advaret Ejerne mod at fortsætte Ødelæggelsen og derved have frelst dem fra det værste. Ogsaa om Korset paa Hellig Anders' Høj fortælles, at der vil ske Ulykker, hvis det røres.

Disse Højbrudssagn vidner om, hvor fast en Rod Folketroen den Dag i Dag har i manges Sind, thi de er for en stor Del blevet til i den nyeste Tid. Karakteristisk er en Udtalelse 1912 af en 96-aarig Mand i Tjæreby, der fortalte, at han havde mistet 2 Heste og nogle Køer, da han jævtede en Høj: men han troede ellers ikke paa noget af den Slags! Det er ganske, som naar man halvt i Spøg, men dog halvt i Alvor „banker under Bordet“ for ikke at udfordre Skæbnen ved en alt for overmodig Udtalelse.

Vi finder dog ogsaa Spor af en ældgammel Dyrkelse af Højens Vætter, nemlig ved Ofre. Den Grød,

som senere nærmest beregnes paa Gaardens rødluede Nisse, har tidligere ogsaa været bragt Vætterne ude i Natten, saaledes ved en Stendysse i Bjernede. I Øde Førslev sattes en Krukke Kærnemælk ud ved Maglehøj, hver Gang de havde kærnet i den nærmeste Gaard. Og i Eggeslevmagle lagdes Barnetøj ud ved Dysserne, formodentlig som en Slags Frugtbarhedsoffer for dem, der gerne vilde have Børn!).

Dette er en foreløbig Oversigt over, hvad de Sagn gaar ud paa, der fortællés om Højene i Sorø Amt. Vi skal nu se lidt paa, hvor vi kender disse Sagn fra. De ældste Optegnelser af nogen videre Værdi findes i en Beskrivelse over Skelskør fra 1759, som er forfattet af den daværende Præst *Peder Edvardsen Friis*. Han var Præst i Skelskør lige fra 1720 til sin Død 1765, og hans grundige Kendskab til Forholdene i Forbindelse med hans kritiske Sans gjorde det til en Bog, der ingenlunde faldt i hans Sognebørns Smag. For den ældre Tids Vedkommende er det i det hele taget Præsterne, vi kan takke for de fleste Oplysninger om, hvad Sagn og Tro der har levet hos Almuen: I *Præsteindberetninger* til to af det 18. Aarhundredes lærde Historikere, Erik Pontoppidan og Hans de Hofman — en vigtig Kilde for deres historisk-topografiske Beskrivelse af Danmark, Danske Atlas I—VII 1764—81 —, og senere, 1808, til den nyoprettede Oldsagscommission, omtales lejlighedsvis Sagn om Oldtidsminder. Men det er først i det 19. Aarh., vi faar Sagnoptegnelser i større Stil. O. 1816 kom den

1) Sml. Olrik-Ellekilde i Nordens Gudeverden S. 250.

unge københavnske Student *Just Mathias Thiele*, den første der begyndte at samle de danske Folkesagn, ogsaa til Egnen omkring Sorø for at udfylde sine Arkivoptegnelser med Sagn direkte fra Folkets Mund, og første Udgave af hans Danmarks Folkesagn udkom 1817—23, anden forøgedede Udgave 1843. Kort efter Thieles Besøg var det, Ingemann kom til Sorø, der nu for en Tid blev et Midtpunkt i dansk Kultur og kom i nær Tilknytning til Hovedstadens litterære Kredse. Og da *Svend Grundtvig* i 1850'erne opfordrede Venner og Bekendte og efterhaanden ogsaa videre Kredse af Folket til at optegne og sende sig Sagn og Eventyr og andre Folkeminder, var *Ingemanns Kone* og hans gode Ven, Pastor *J. F. Fenger* i Lyng-Braaby, blandt dem, der fulgte Opfordringen. Deres Bidrag er trykt i Sv. Grundtvigs Gamle danske Minder¹⁾. En Del af det, der blev sendt Sv. Grundtvig, er imidlertid aldrig blevet trykt, men henligger i hans efterladte Samling i Dansk Folkesamling²⁾. Af hans andre Optegnere er der særlig Grund til at nævne de to Friskolelærere *Jørgen Hansen* i Haraldsted og *Chr. Rasmussen Stenbæk* i Ormslev og saa Forfatteren *Anton Nielsen*. *Jørgen Hansen* er overhovedet Sv. Grundtvigs næststørste Indsamler. Han var en jysk Gaardmandssøn, f. 1851 i Rands, men saa snart han havde taget Lærereksamen fra Gjedved, 1872, blev han ansat i Haraldsted og senere i Vørslev ved Kallundborg. I Haraldsted har han dels efter Skoleelever og dels efter Folk i Egnen optegnet de Bidrag, han sendte Sv. Grundtvig. Det var dog ikke lang Tid, han beskæftigede sig

1) cit. Gl. d. M. I—III 1854—61 + Nr.

2) cit. DFS. I—XVII + Blad.

dermed, thi allerede i 1882 tog han til Askov for at uddanne sig som dansk-amerikansk Præst, og derovre døde han i Manistee af tyfoid Feber den 17/9, 1888. De andre 2 er barnefødt paa Sjælland. *Chr. Rasmussen*, der senere tog Tilnavnet *Stenbæk*, 1839 i Ormslev ved Slagelse, hvor han tilbragte hele sin Ungdom til Vinteren 1861—62 og 62—63, da han var paa Højskole hos Kristen Kold i Dalby og Dalum. Saa kom han med i Krigen og vendte tilbage til Ormslev som Friskolelærer, 1865—82, senere kom han til Elmelunde paa Møn. 1876—81 havde han været Folketingsmand, og i 87 opgav han helt Lærergerningen og blev Journalist til sin Død 1908. Hans første Optegnelser er sendt til Sv. Grundtvig 1861, i 1870'erne fik ogsaa Evald Tang Kristensen nogle til sit Blad Skattegraveren. Den tredje vigtige Optegner i Sorø Amt er *Anton Nielsen*, der senere blev kendt som Forfatter af en Række realistiske Folkelivsbilleder. Han var Lærersøn fra Snesev, et Par Mil Syd for Sorø, og blev ogsaa selv Lærer, først i Roneshøj, Gjerslev Sogn, hvor han blev gift med Pastor Gøtzsches Datter, og saa 1858—68 i Munke-Bjergby. Paa Opfordring af sin fynske Kollega Mads Hansen overtog han derpaa Ollerup Højskole, som han havde i 16 Aar, og døde 1897. De fleste af hans Optegnelser stammer fra Munke-Bjergby 1861. En fjerde Indsamler til Sv. Grundtvig var Lærer *Mads Hansen* i Faardrup mellem Slagelse og Skælskør og født i Bjerre ikke langt derfra, men det er kun en enkelt af hans ellers fortrinlige Optegnelser fra 1854, der angaar os her.

I Modsætning til Sv. Grundtvig har Evald Tang Kristensen, vor mest ihærdige Folkemindesamler,

selv optegnet en stor Del af det Stof, der findes i hans Samlinger. Resultatet af hans mægtige Arbejde, der tog sin Begyndelse i 1860'erne, er nedlagt i Samlerværket Danske Sagn¹ I—VII 1890—1901, og ² I—V 1928—34¹).

Hans Meddelere fra Sorø Amt er imidlertid ikke mange, bortset fra dem, der ogsaa er Sv. Grundtvigs, og der er ingen Grund til at nævne dem særligt her.

For Tiden efter 1900 er vi væsentligt henvist til, hvad Akademi- og Højskoleelever har optegnet til Dansk Folkemindesamling²). Den topografiske Orden, hvorefter alt Stof i dansk Folkemindesamling er ordnet, er ogsaa benyttet i denne Artikel, og Nummeret paa hvert Sogn tilføjet ved dets Navn.

Foruden dette Sagnstof har jeg gennemgaaet Sogneindberetningerne i Stednavneudvalgets Arkiv og Indberetninger i Nationalmuseets 1. Afdeling om Undersøgelser af Amtets jordfaste Oldtidsminder.

ALSTED HERRED

Alsted Herred er med sine 12 Sogne det mindste i Sorø Amt. Men dets store Rigdom paa Stengrave, o. 175, vidner om, at det særlig i den yngre Stenalder har været tæt beboet. Det er især Runddysser og Langdysser, her findes, og mange af dem hører til de smukkeste i Landet. Derimod kendes kun o. 40 Gravhøje, de fleste fra den sydlige Del. 1882 blev alle disse Oldtidsminder undersøgt af Arkæologen Henry Petersen.

Pedersborg (371). Kun faa Oldtidsmindesmærker. Bedst bevaret er:

Kirkebjerg, en flad stenomsat Gravhøj ved Vejen til Døjringe; den er overgroet med gamle, krogede Træer og fredlyst. Resen nævner den 1688 i Atlas Danicus som „mons dictus Kirkeborg“ og formoder, at Stenene er Grund-

1) cit. DS + Nr.

2) DFS. 1907/23: 364—485 + Optegner.

vold af et gammelt Tempel, Kapel¹⁾). Disse Sten har hos Almuen givet Anledning til Sagn om, at Kirken har ligget der.²⁾ Der skal ogsaa være begravet en Mand med et Guldsværd³⁾. *Brøn(d)høj*, en forstyrret Langdysse Øst for Løng Sø paa Mtr. Nr. 10, hvis gamle Navn er Brønhøj- og Mørkhøjagre, er den Høj i Sognet, der er gaaet flest Sagn om. Allerede Thiele hørte o. 1816, at den skulde „være beboet af Troldefolk. Blandt disse var der engang en gammel skinsyg Trolde, som de andre kaldte Knurremurre; thi han var ofte Skyld i, at der var Uenighed og Larin i Højen. Engang var denne Knurremurre kommet paa Spor efter, at hans unge Kone stod i Venskab og god Forstaaelse med en ung Trolde, og dette tog den gamle saa ilde op, at han truede den unge paa Livet. Denne fandt sig derfor bedst ved at flygte ud af Højen og begav sig, omskabt til en rød Kat, til Byen Lynge, hvor han i denne Skikkelse indsmigrede sig hos en fattig Husmand ved Navn Plat. Der levede han i rum Tid, fik hver Dag Mælk og Grød og laa den hele udslagne Dag i Lænestolen bag Kakkelovnen. En Aften kom Plat hjem, og da han tren ind i Stuen, sad just Katten paa sit sædvanlige Sted og strøg Melgrød ud af en Potte og slikkede Poten. „Naa, Mor!“ begyndte Manden, „nu skal jeg fortælle dig, hvad der er hædet mig paa Vejen! Da jeg gik Brøndhøj forbi, kom der en Trolde ud, som kaldte paa mig og sagde: „Hør du Plat, sig til din Kat, at Knurremurre er død!“ Ved disse Ord rejste Katten sig paa Bagbenene, lod Potten trille og sagde, idet den smuttede ud af Døren: „Hvad, er Knurremurre død? Saa maa jeg skynde mig hjem!“⁴⁾ Brøndhøjs Beliggenhed nær Hovedlandevejen gennem Sognet har endvidere gjort den til det naturlige Midtpunkt i Sagnet om Alterbægeret, der røves fra Højfolkene⁵⁾).

1) Uldall Fol. 186 I S. 54 = Pont. Danske Atlas VI S. 323 Anm.

2) Henry Petersens Indb. = Trap⁴ III S. 100, DS III 853 A. Nielsen.

3) DFS. 1906/23: 371, Th. Christensen i Sorø, 1933.

4) J. M. Thiele: Prøver 1817 S. 2, Danm. Folkesagn¹ I S. 63, ²II S. 187. Almue-Vennen 1847 S. 55, Sorø Amtstid. 1/2 1903.

5) Pastor Rasmussens Saml. til Pedersborgs Beskrivelse i Aarhus Statsbibliotek, fra 1830erne, DS. I 808 Anton Nielsen 1861.

I *Kirkebanken*, paa hvis Top der endnu ses Rester af den gamle Pedersborg Fæstning, hørte Thiele, at der var umaadelige Rigdomme, under den et helt Kongerige og lidt fra ude paa Marken en Kobberport, der lukkede for Skattene¹). Og i *Mørkebjerg* skal der være en hel Kongeløsning²).

Et af Egnens berømte Højdepunkter er *Parnas* ved Sorø Sø. Tidligere hed det Tjørnehøj³), men fik Navneskifte i Sorøs romantiske Tid, da ogsaa Kongshøj, ældre Kolsthøj, døbt om til Helikon. En gammel Kone, der var barnefødt i Sognet og boede lige ved Parnas, fortalte i 1850'erne Fru Ingemann, at dens gamle Navn var Krandsbanken, og at der var Trolde i. Hun havde dog aldrig mærket noget til dem: „Man siger, at dengang Landet blev udskiftet, da blev de underjordiske mange Steder forstyrrede i deres Banker, saa de ikke vilde være her længer, men flyttede til Norge, hvor de satte Bo mellem Klipperne og paa andre øde Steder“⁴).

Lyngø (372). Kun lidt er bevaret af de o. 30 kendte Dysser og Gravhøje, her har været.

Om *Buddedyse* — sløjfet før 1882 paa samme Matrikel (Nr. 5) som den fredlyste Baredys — fortæller Thiele en noget mærkelig Historie, som han opgiver at have fra mundtlig Kilde: Da en Bonde engang kørte forbi Bodedys, „aabnedes Højen, og Trolden kom ud, befalende ham at køre ind. Derved blev Bonden vel underlig til Mode, men saasom han vidste, det vilde baade ham lidet, om han ej gjorde, som Trolden havde befalet, saa drejede han Vognen og kørte ind i Højen. Der gav Trolden sig i Handel med ham og betalte ham rigeligt for hans Varer“. Han lovede ham desuden at skaffe ham en Søn igen, som længe havde været forsvundet. Det gjorde han ogsaa. Sønnen havde været i Fængsel, men fik en Nat det Spørgsmaal stillet: „Har du endnu din Fader kær?“ Og da han svarede ja, „var det, som alle Lænker og Mure bristede!“ En Stump Lænke, han havde beholdt om Halsen, blev siden ophængt

1) Thiele¹ I S. 71, ² I S. 345.

2) Pastor Rasmussens Saml. i Aarhus Statsbibliotek.

3) Trap¹ III S. 33.

4) Gl. d. M. I 3.

i Kirken¹). Handelen med Højtrolden har tyske og svenske Sidedestykker. Men den sentimentale, moralske Slutning er sikkert uægte!

Fra *Jestenbjerg* paa en af Topshøj Marker havde Troldfolket Sti ned til *Skredshøj* og videre til *Pussehøj*. En Skattegravning mislykkedes i Jestenbjerg, „da de talte“. Det er vist altsammen naturlige Høje²).

Klokkerbankerne paa Mtr. Nr. 12 skal have Navn af, at der er støbt Klokker. Der er fundet Slagger³).

I 1756 førtes der i Lyngø en Sag mod en 13aarig Pige og hendes Mor i Arnehavehuset. De fortalte nemlig, at en Trolde i en *Banke i Stenstrup Lille Vang* havde taget Barnet ned til sig og skaaret hendes Haar af. Hver Gang hun vilde ned til Trolden, skulde hun kalde: „Maren, Maren! er du derinde, saa kom herud!“ Maren skulde være Navnet paa Troldens Kone; i Virkeligheden er det en Besværgelsesformel mod Maren, Nattemaren. Sagen kendes fra samtidige Tingbøger og er udførligt behandlet i Sorø Amts hist. Aarbog 1926 S. 91—149.

V. **Braaby** (373). Adskillige Gravhøje og Dysser kendes, men de fleste er sløjfet.

Kællingedyssen, en o. 100 Alen lang Langdysse Øst for Kongsgaarden paa Mtr. Nr. 9, tør ingen røre, siden den forrige Ejer døde Aarsdagen efter, at han trods en gammel Kones Advarsel begyndte at rydde den⁴). Om en ikke nærmere bestemt *Høj paa Braaby Mark* hørte Friskolelærer Jens Hansen i sin Barndom en gammel Kone fortælle, at en Trolde derfra havde laant Brød hos hende, da de engang skulde have stort Gilde i Højen. Hun skulde faa det igen, naar de havde kastet paa Næsbyholm, for dér slog de ikke Kors over Kornbunkerne. Troldene (i samme Høj?) fik engang Skylden for, at en Pige fandt og atter mistede en Kniv af Glas eller snarere Flint⁵).

1) Danm. Folkesagn I S. 72, ² II S. 186.

2) Gl. d. M. I 82, Pastor J. F. Fenger i Lyngø, 1833—54.

3) Henry Petersen 1882—83. Trap⁴ III S. 101.

4) DFS. 1900/23: I og 373, Akademielever 1911 og 1909.

5) DS. I 462 og 678, opt. 1867 af Fr. L. Grundtvig, Sv. Grundtvigs yngre Halvbroder, efter Friskolelærer Jens Hansen i Braaby.

Alsted (374). Næsten alle Dysser og Gravhøje er sløjfet.

En *Riishøj* er i sin Tid blevet set paa gloende Støtter¹⁾. Ogsaa ved *Gravkisten paa Alsted Mtr. Nr. 6a* og paa en *Højning ved østre Skel* har man ved Juletid set Lys brænde²⁾. Da man tog Sten fra *Ringdyssen* paa Mtr. Nr. 4, døde der nogle Heste paa Knudstrupgaard.

Ved *Barnebanken*, en stor Gravhøj ved Engelsborg paa Flinterup Mtr. Nr. 2, der bortgravedes i 1850'erne, har man hørt Barnegraad³⁾. Barnebanke er sikkert en Fordrejning af Bavnnebanken, o: det Højdepunkt, hvor man tændte Bavn for at melde, at en Fjende nærmede sig. Disse Bavnhøje laa saa tæt, at man let saa Blusset fra den ene til den anden, og de virkede som en Slags optisk Telegraf, der i forbavsende kort Tid vakte det ganske Land. Det er ikke sjældent en gammel Gravhøj, der er blevet brugt som Bavnhøj. Men da Bavnhøjenes Betydning glemtes, og Udtalen af Bavn og Barn er faldet sammen i de fleste Folkemaal, er mange Bavnhøje blevet forstaaet som Barnehøje, hvorefter Fortællinger om myrdede eller grædende Børn er knyttet til dem. Saaledes ogsaa her i Alsted, hvor Bavnhøjen netop var en gammel Gravhøj.

Kirke-Fjenneslev (375). Kun enkelte Dysser og Gravhøje kendes. Bevaret er en fredlyst Jættestue, *Barnehøjen*, Nørd for Fjenneslev paa Matr. Nr. 19. En sløjfet Gravhøj Sydvest for paa Mtr. Nr. 1 a hed *Stejlebanken*.

Slaglille (376). Her har kun været enkelte Oldtidsmindesmærker. En Høj er sløjfet paa *Tingbanken* og en paa *Vrisselstensbanken* (Mtr. Nr. 10a, 1 og 7a). Ved den sidste var der „megen Snak om Troldehøj“, siger Henry Petersen 1882-83. En *Troldehøj* ved den gamle Landevej til Kirke-Fjenneslev har man ikke altid været glad ved at gaa forbi.⁴⁾

Bjernerde (377). O. 30 Dysser og enkelte Gravhøje kendes, de

1) Præsteindb. 1755 til L. de Thurah, i Kristiania Universitetsbibliotek.

2) Henry Petersen 1882-83.

3) DFS. 1900/23: 374 Sorø Akademieleve 1911 efter en Kammerat i Alsted.

4) Sorø Amts hist. Aarbog 1912, S. 58, pens. Lærer L. P. Christensen.

fleste er sløjfet. Ved Stendysserne blev der tidligere sat Mad ud til Nisserne ved Juletid, fortæller Arbejdsn. Hans Kristiansen i Fuldbý (f. o. 1841), der selv har været med til det.¹⁾ *Sandbakken* Sydvest f. Kirken skal være brugt som Rettersted, hvorfor der er set Spøgeri og mystiske Lys. Til samme er knyttet Sagnet om Kirkens flyttede Grundvold; en rød Sten i Kirkens Nordmur viser, hvor en modig Mand, der blev sat til at holde Vagt, blev muret inde.²⁾

Munke-Bjergby (378). Flere Stengrave og enkelte Gravhøje, særlig under Døjringe og Vedde.

Ved en *Stenkiste*, der i 1809 laa paa Jørgen Madsens Lod i Døjringe, havde dennes Datter „hørt en lydelig Bulder og en Art Stemme“.³⁾

I den højeste af *Bankerne ved Dybendal* har der været „underjordiske, og mange har der set Fantaseri“.⁴⁾

Stollebjergsbanken (Døjringe Mtr. Nr. 5c) er blevet set paa røde Pæle, mens „de dansede under den med Pikkelhuer paa“. Et Hul i Vestsiden midt i en Rundkreds, hvor intet kan vokse, menes at være deres Indgang.⁵⁾

Sagnene i Munke-Bjergby samler sig ellers om *Brændtebjerg* ved Bromme Mølle (Mtr. Nr. 18 a), hvor der endnu 1882—83 var Tomt af en Gravhøj og er gjort flere Urnefund. Anton Nielsen siger, at der brænder Lys om Natten, og at man let gaar vild. „Den staar undertiden paa røde Pæle. Flere har set nogle Børn paa den paa usædvanlig Tid, og de har haft røde skinnende Klæder.“ To Karle hørte engang Ellefruen sidde og synge ved B. Og da Hans Bødker en Nat kom ridende, fik han noget lysende op bag paa Hesten, „saa han kunde se Veien lige saa rivelig som om Dagen. Det blev ved at følge ham lige til det Sted, hvor Vejen drejer af til Kammergave. Da for det lige frem ad Tersløse til, og han blev glad ved at blive af med det.“

1) DFS. 1906/23: 377, Seminarist Evald Jensen, 1911.

2) DFS. 1906/23: 377, Chr. Rasmussen 1927 og 1933 efter Niels Rasmussen, St. Ebberup, f. 1796 d. 1880, og 1906/1: 370 H. Ussing 1909.

3) DS.² I 106, Indb. af Magn. Sommer, 1798-1848 Præst i Sognet.

4) DFS. XIII 238 Anton Nielsen 1861.

5) Henry Petersen 1882—83.

Brændtberget eller Brandbjerget skal have Navn af, at det er brugt til at brænde Bavn paa, ligesom der stadig tændes St. Hans Blus¹⁾.

I Døjringerne fortæltes, at de, der tog Sten fra Dysser, ikke kunde faa Ro, mens de levede, og havde Uheld med deres Kreaturer. Et Eksempel, opt. 1909, ønskes dog ikke trykt.²⁾

Bromme (379). 5 Dysser kendes, hvoraf 2 er fredlyst. Den ene hedder *Barnehøj*³⁾.

Et Højbrudssagn er knyttet til en stor *Jættestue paa Øllehøjsagre* (under Mtr. Nr. 4), der ødelagdes 1871: Siden „har Ejeren aldrig været rask“, han blev „tungsindig, og man mener, det stammer fra Ødelæggelsen af Dyssen“⁴⁾. Pudsigt nok omtaler en samtidig Beretning om Udgravningen, af en Lærer paa Sorø Akademi, ogsaa Højbrudssagnet, men i Forbindelse med en Nabo, der 50 Aar før havde faaet Lov at tage Sten fra Jættestuen og fra det Øjeblik „svandt hen“⁵⁾.

Gyrstinge (381). Adskillige Dysser kendt, mindst 15 sløjfet. Om den ene fortælles, at da Manden begyndte at ødelægge den, sagde hans Søn, at nu skulde der nok komme Sygdom og Uheld paa Gaarden, og det slog ogsaa til⁶⁾.

Kirke-Flinterup (382). O. 20 Dysser kendt, hvoraf 5 fredlyste. Ingen Gravhøje. Ingen Sagn kendes.

Stenmagle (383). 4 fredlyste Langdysser, ellers kun lidet kendt. I en af dem fortæller 1919 Højskoleelev Ernst Nielsen, paa hvis Fars Mark Dyssen ligger, at „ældre Folk paastaar, at der har været Nisser i. De siger, at naar man om Aftenen kom udenfor, kunde man se, at Nisserne dansede inde under Dyssen, der var hævet paa 4 røde Pæle“⁷⁾.

1) DFS. XIII 231, 237—38 = DS. I 1150, II A63 og I 71 A. N., DFS. 1906/23: 378, H. Ussing 1909; i DFS. 1906/23 flere Sagn om Spøgeri paa Kammergave.

2) DFS. 1906/1: 370, H. Ussing efter Maren Hansen i Pedersborg.

3) Indb. til Stednavneudv. 1925.

4) Henry Petersen 1882—83, DFS. 1906/23: 392, H. Ussing 1909.

5) Sorø Akademis Program 1872 p. 55—61.

6) DFS. 1906/23: 381, H. Ussing 1910.

7) DFS. 1906/23: 383.

RINGSTED HERRED.

Terrænet i Ringsted Herred, det største i Amtet, er stærkt stigende mod Nord, hvor det danner Sjællands højeste Punkt, Gyldenløves Høj. Den ældste Bebyggelse i Herredet har aabenbart samlet sig omkring de mange Vandløb, her udspringer, og som danner adskillige Smaasøer. Men for øvrigt er det forholdsvis faa jordfaste Oldtidsmindesmærker, her kendes. Mest Gravhøje. De blev i 1883—84 undersøgt af Henry Petersen.

Her er ogsaa kun optegnet faa ægte Folkesagn. Derimod er der i Tidens Løb gjort flere Forsøg paa at stedfæste (sagn-) historiske Begivenheder til Egnen om Sigersted.

Ringsted Landsogn (391). Adskillige Gravhøje og nogle Stengrave er sløffet Syd for Ringsted.

I en *Dysse* paa Torpet, Mtr. Nr. 9, der tilintetgjordes ved Banens Anlæg i 1850'erne, skal der have været en Kongeløsning.

Syd for Byen ligger den fredlyste *Galgebanke* nærved det gamle Tinghus, hvor Sjæll.-Møns Landsting i sin Tid holdtes!).

Benløse og Bringstrup (392 og 393). Kun faa Oldtidsminder og ingen Sagn kendes, Højene er alle sløffet.

Sigersted (394). Adskillige Gravhøje og nogle Dysser, men næsten alle sløffet.

De Sagn, der er optegnet i Sigersted Sogn, er næsten alle præget af Sagnet om Hagbard og Signe og deres ulykkelige Skæbne, der særlig er knyttet til en Række af Egnens Høje. Men jeg kan nøjes med at henvise til Sv. Grundtvigs Redegørelse for Sagnet i hans Udgave af Danmarks gamle Folkeviser I (1853) S. 258—75 og II 1856 S. 652, og til P. Severinsens Undersøgelse af Siger-Sagnet's Stednavne hos Saxo i Sorø Amts hist. Aarvog VI (1917) S. 1—29 og XII (1923) S. 134.

En af dem, der har fortabt sig mest ukritisk i Spekulationer over Siger-Sagnene, er Seyer Mahling Beyer, der 1768—88 var Præst i Sagnet og i 1791 udgav en Beskrivelse over det og Bringstrup. Men han har dog ogsaa faaet Plads til et

1) Henry Petersen 1883—84, sml. Hofmans Saml. af Fundationer VII (1761) S. 497.

ægte og ikke altfor hyppigt optegnet Folkesagn om *Kirstensbjerg* paa Skellerød Mark. Om det anfører han nemlig „den dumme Tradition“, at der skulde bo en Trolde ved Navn Skynd, der successive berøvede en Mand i Englerup alle hans 3 Koner. Men saa saa Manden engang hændelsesvis „endeel Bjergfolk eller Trolde at danse og glæde sig omkring Bjerget, hvoriblandt han blev vaer sine 3 Koner. . . , og da han beklagede sig især for Kirsten, den mellemste, bad han at faa hende tilbage. Trolde accorderede hans Forlangende med de Vilkaar, at han altid skulde omgaas hende vel og aldrig skynde paa hende i noget; thi ellers mistede han hende igen. Imidlertid hændte det sig, at hun engang skulde hente noget paa Loftet, hvorhos han beder hende at skynde sig, men derpaa i det samme forsvandt. . .)“

Friskolelærer Jørgen Hansen, Haraldsted, har blandt andet optegnet om *Kirstensbjerg*, at det hver Juleaften staar paa 4 røde Pæle, men forøvrigt ogsaa hørt det sat i Forbindelse med Hagbard og Signe Sagnet: det skal spøge mellem Signes Brønd, hvor hun kastede sin Guldkæde ned, og over Natravnehullet til *Kirstensbjerg*, forbi et nybygget Sted, hvorom Fortælleren tilføjer: „Det skulde ikke have været mig, der skulde have bygget der!“

Paa Sigersted Mark er der *en stor Høj*, der „flere Gange har staaet paa 4 gloende Pæle, og man har set Nisserne danse derinde“; ogsaa ved højlys Dag er der set Puslinger i Omegnen³⁾.

Haraldsted (395). Adskillige Gravhøje og et Par Dysser kendes, kun enkelte er bevaret.

Lige ved Byen paa Mtr. Nr. 3a ligger Rester af Gravhøjen *Kongshøj* nær ved *Dronningehøj*. Den Konge, der er begravet, er naturligvis en Harald⁴⁾.

1) S. M. Beyer: En geogr.-hist. og oekon., fysisk, antiqv. Beskr. over B. og Sigersted (1791) S. 51 = J. M. Thiele: Danm. Folkesagn¹ I S. 58, ² II S. 222.

2) DFS. VIII 545 og DS.² II C 116, optegnet 15/4 1880 efter Ungkarl Peter Nyvang i Haraldsted.

3) DS.² I 64 N. Fr. Nielsen, Høm.

4) Indb. til Jessen 1744 i Kall. Fol. 53, Pont. Da. Atlas VI S. 314.

Om denne eller en anden *Høj ved Haraldsted* har Jørgen Hansen optegnet, at en Vogterdreng, der legede med Troldens Søn, engang kom „for Skade at knække et Sideben paa ham, men da det var sket i Leg, gjorde de ikke Drenge noget. Han blev siden hen samme Gaards Ejer, hvor Højen hørte til, og kørte saa engang til Staden med et Læs Sæd, da hans gamle Legekammerat kom haltende: „Du kunde gerne give mig en Tønde Sæd“, siger han, „for det er dog din Skyld, jeg her maa gaa og halte, kender du mig ikke?“ „Nej, jeg gør ikke, men Sæden kan du gerne faa, her har du den!“¹⁾.

Nordøst for Haraldsted ligger Hellebjergskoven og Hellebjerggaarden ved et Højdepunkt, der nu almindeligt kaldes *Rævebanken*, men tidligere formodentlig Hellebjerget = det hellige Bjerg. Det spiller da ogsaa endnu en vis Rolle i Folkefantasien. Da en Husmand en Juleaften gik over det med sin lille Datter, „hørte de paa een Gang en Snakken og Klingren som med Tintallerkener. „Hvad var det, Far?“ sagde Pigen. „Nu har Bjergfolkene faaet deres Nadver, nu skal vi hjem og have vor“. Kristoffer Mortensen gik engang vild lige ved Gaarden og kunde ikke finde ind. Og den sidste Hellebjergmand begyndte engang at grave „efter Penge paa Knolden, hvor nu Flagstangen staar. Men saa en Nat han laa syg, kommer der saa mange smaa sorte Skikkelser ind og siger: „Hvis du ikke lader Højen og den nederste Del af Haven i Ro, skal ingen mere faa Fred her“. Saa lod han Gravningen fare“.²⁾

Ved Langesø findes en ejendommelig halvkredsformet Vold, muligvis et gammelt Befæstningsanlæg. Det indeslutter en saakaldt *Ridebane*, hvor man ved Midnat har set Ryttere i vild Fart paa Heste, af hvis Næsebor der stod Flamme³⁾.

Allindemagle (396). Kun enkelte Dysser og Gravhøje.

En fredlyst Langdysse under Allindemaglegaard kaldes *Tjørnehøj* eller Thørnehøj eller Billeshøj. Rigtigst er sikkert det første. De andre 2 er dannet ud fra en lærd For-

1) DS.I 38, opt. 1877 efter Inge Nielsdatter i Kastrupgd.

2) DFS. VIII 283, DS. I 232 og 567, Jørgen Hansen 1877 efter Niels Jensen i Hellebjerghuset.

3) DFS. 1906/23: 395, Højskoleelev 1910.

modning fra det 17. Aarh. om, at Billernes Stamfar Thørne Bille skulde ligge begravet der. Som en gammel Slægtbog melder: „den Bille, som boede paa Allinge, liger vnder oben himmel i en høye, der stod en stor Kampesten paa hans graff oc stod de Biller waaben wdhogen paa stenen, oc skreffuen hos: Her liger begraffuen her Torne Bille af Allinge 781. Der siges, at den sten bleff borttagen oc lagt i grundwollen under it hus“¹⁾.

Tinghøjgaard maa have Navn efter en *Tinghøj*.

Jydstrup (397). 3 Dysser og 1 Gravhøj kendes, alle sløjfet.

Valsøllille (398). 1 forstyrret Langdysse, o. 10 overpløjede Høje Syd for Høed.

„Mod Befolkningen i *Dysserne*“ skal man værne sit Hus med Staal i Paasken, siger den 83aarige Fæstehusmand Johan „Sparegodt“ 1910²⁾. Paasken regnes mange Steder for lige saa farlig som Jul og St. Hans med Hensyn til Troldtøj; i Sverige er det særlig paa den Tid, Hexene er paa Spil.

Om den høje *Bakke ved Nebs Mølle*, hvor Vindmøllen staar, fortæller en tidligere Husjomfru paa Møllen, „at den tidligere beoedes af Trolden Ale Bip, og han blev meget forført, da Møllen blev bygget, og hans Ro derved forstyrret. Hidtil havde han levet i god Forstaaelse med Mølleren og af og til aflagt ham et lille Besøg, men siden den Tid kom han ikke. Saa fik Trolden i Sinde at male hver Nat, og det kunde Mølleren ikke lide, han bandt derfor Hjulene. Møllersvenden holdt ikke af det Kammeratskab, og saa gik han op en Nat for at fange Ale Bip; men om Morgenen stod han paa Hovedet i Kværnen. Siden blev Ale Bip borte“³⁾.

Vigersted (399). Kun faa Oldtidsgrave, de fleste ved Ortved. Paa Ortved Mtr. Nr. 2 har der foruden Klokkerhøjen ligget en Gruppe paa 5 Høje, hvoraf de 3 længst er sløjfet, men de 2 sidste fredlystes 1908. Fra *Ruskushøjen*, der laa lige ved Landevejen, stammer Vigersted Alterbæger, siger Henry Petersen. Ogsaa Thiele havde hørt, at det var røvet fra

1) Thott Fol. 1085, W. Møllerup: Bille-Ætten 1889 p. 9.

2) DFS. 1901/23 398, Seminarist.

3) DS. I 612 efter Ane Kirst. Pedersen.

Højfolk¹). Men først Jørgen Hansen har i 1877 nedskrevet Sagnet²). Udførligere fortæller en Elev paa Sorø Akademi, Præstesøn fra Vigersted, det efter sin Far: hvordan Beboerne i den ene Høj raabte til Karlen, der flygtede med Bægeret: „Rid ind paa det knoldede!“ hvorpaa den enbenede Forfølger, der ikke kunde følge med over Pløjejorden, kastede sin Økse mod Kirken, hvor Mærket endnu ses.³)

Kværkeby (401). Enkelte mer eller mindre ødelagte Gravhøje, Rest af en Langdysse.

En Elev paa Hindholm Højskole har i 1875 efter sin Bedstemor i Bedsted optegnet en Beretning om et forsvundet og fundet Barn, der ansaas for indtaget i *en Høj* hvor der skulde være noget „Pusleri“. Det kom for Dagen igen, da man truede med at jævne Højen med Jorden, men kunde kun fortælle, at hun var blevet baaret bort af nogle sorte Mænd og havde faaet Kage af nogle smaa Kvinder!⁴).

Nordrup og Farendløse (402 og 403). Kun enkelte Dysser og Gravhøje. Ingen Sagn kendes.

Vetterslev (404). Nogle faa Gravhøje og en enkelt Langdysse, næsten alt sløjfet.

I en af de sløjfede Kæmpehøje „holdt Egnens Troldtøj til, og næsten alle Egnens Beboere saavel som Meddeleren selv har set det med egne Øjne... Henimod Midnat kunde man se det mærkelige Syn, at Højen stod paa 4 røde Pæle; ogsaa dette sidste har Meddeleren været Vidne til. Det var dog ikke nok hermed; men saa gik der paa Egnen de vildeste Rygter om, at der i Højen fandtes umaadelige Rigdomme, som Troldtøjet bevogtede“. En Skattegravning ødelagdes dog af Udbrudet: „Hold nu godt fast!“ fortæller den 82-aarige Sognefoged Mads Christophersen i V. 1912⁵).

Høm (405). En Langdysse og enkelte Gravhøje, der næsten alle er forsvundet. Paa *Galgebakken* Sydøst for Høm mindes man endnu, at der har fundet en Henrettelse Sted⁶).

1) Da. Folkesagn¹ I S. 55, ² II S. 236, Anm.

2) DFS. VIII 269 efter et Skolebarn.

3) DFS. 1906/23: 399, H. Ussing 1909 efter Henry Krog-Meyer.

4) J. Kamp, Da. Folkeminder 1877 S. 273 Nr. 884.

5) DFS. 1906/23: 404, Seminarist J. L. C. Madsen.

6) DFS. 1900/23: 405 Husejer Niels Knudsen i Høm 1933.

Øde Førslev (406). En halv Snes Dysser, hvoraf 3 er fredlyst. Den eneste, der er optegnet Sagn om, er *Maglehøj*, 42 m lang, paa F. Mtr. Nr. 13a. Det var en Skriver Henrik Pedersen paa Maribo Amtsstue, født 1852 ved Eskilstrup, der 1884 eller 86 optegnede til E. Tang Kristensen, at der var Trolدتøj, og at en Kone endnu i Begyndelsen af Aarhundredet satte en Krukke Kærnemælk ud til det, naar hun havde kærnet: „Det gav altid god Lykke, naar man var god mod Højfolkene“. Henrik Pedersen fortæller endvidere, at en Bonde for o. 30 Aar siden kørte forbi Manglehøj, som han kalder den; og „da de var midt udfor Højen, var det akkurat, som noget vilde trække Mandens lille Pige, et 6—7 Aars Barn, ned af Vognen... At det var Trolدتøjet, det var de alle saa fuldt overbeviste om“¹⁾.

Et Par Højskoleelever har 1910 og 11 fortalt om Maglehøj, at om Natten kunde man høre, „hvorledes Troldeparret talte sammen og pudsede deres Guld- og Sølvpenge og kom dem i Poser“. Og „da stod Højen paa gloende Pæle, og Troidene dansede derinde, og en Flok Grise kom ud og løb foran os paa Vejen, lige til de naaede Kirkegaarden, saa forsvandt de allesammen“²⁾.

Sneslev (407). Nogle Dysser og Gravhøje, de fleste ødelagte. Henrik Pedersen fortæller om forskelligt Spøgeri paa Gashøjsmarken lige ved hans Hjem. Den har Navn af en forsvundet *Gashøj*, muligvis en Galgehøj, da der skal have været baade en Galge og et Tinghus, og det er de henrettede Forbrydere, der gaar igen³⁾.

Ved Fredsgaarde ligger en fredlyst dobbelt Jættestue, *Loddenhøj* (1683 Loddenhøjsaasen), d. v. s. den laadne, bevoksede Høj. Men Folkefantasiën mener, det kommer af, at en Kong Laadden er begravet der med Vaaben og Redskaber og „en Guldkæde af saa stor Længde, at den kunde naa om hele Højens Fod“. Forsøg paa at hæve Skatten mislykkedes ved Udbruddet: „Saa, nu har vi den!“⁴⁾ At Loddenhøj Nytaarsnat staar paa gloende Pæle, mens Nis-

1) DS. I 941.

2) DFS. 1906/23: 406.

3) DS. V 108.

4) DS. III Henrik Pedersen 1884 el. 86.

serne danser om den, og at der gaar underjordiske Gange fra den hen til en Gaard $\frac{1}{2}$ km borte, ved vi fra en Højskolelev 1918. Denne kender ogsaa Sagnet om Guld-kæden, men mener, den ligger om en *Langdysse* i Nærheden, vel den paa Mtr. Nr. 7 Nordvest for Loddenhøj¹⁾. For Resten skal Troldtøjet i Sagnet særlig have huseret i en bortgravet *Banke i Horsetofte* paa Mtr. Nr 2, hvorfra de havde Sti ned til Aaen og videre til en sløjfet Stendysse paa Tybjerg Mark²⁾.

Om det bevarede *Dyssekammer ved Eskilstrup* fortæller Jens Madsen i Fredsgaarde (f. o. 1847) med et Smil, at da man engang begyndte at sætte Flækkekiler i Dækstenen, blev Hofjægermesterens bedste Hoppe lam og kom sig først, da man holdt inde med Arbejdet. Det var naturligvis de underjordiske, som man ikke ustraffet krænkede i gamle Dage. Stenen revnede for øvrigt senere, vistnok i 1900, af et St. Hansblus, der tændtes paa den³⁾.

Terslev (408). Flere Dysser, men næsten alle sløjfet.

De fleste Sagn, her er optegnet, skyldes Gdr. Ingvor Ingvorsen i Ulstrup, der er født smst. d. $\frac{9}{11}$ 1845 og kun har forladt Sagnet paa et kort Højskoleophold. Hans Optegnelser om gl. sjællandsk Bondeliv er udgivet af Foreningen Danmarks Folkeminder (Nr. 20) og Sorø Amts hist. Samfund 1918. Sagn om Høje er her dog ikke mange af. Og de 2 vigtigste — om Smeden, der kommer med Højfolkene til Gilde ved at laane en af deres Usynlighedshatte, og om den istandsatte Ovnstrage — henføres af Ingvorsen til Nabosognene Tureby og Sædder i Præstø Amt. Det sidste fortælles dog ogsaa om *Ligbjerget* paa Terslev Mtr. Nr. 6⁴⁾. Henry Petersen indberetter 1883—84 til Nationalmuseet, at der var Trolde i Lig- eller Lybjerget, indtil Klokkeringningen drev dem ned til Odden ved Vordingborg. I Ingvorsens Optegnelser omtales: 1. En Sti mellem to forsvundne *Høje paa Tollerød Bakker*, og „det var selv-

1) DFS. 1900/23: 407.

2) Henry Petersen 1883—84.

3) Sorø Amts hist. Aarbog VIII (1920) S. 102.

4) D. Fm. 20 S. 11, v. H. Ussing, J. V. Christensen: Tider og Skikkelser i Midtsjælland III S. 242, muligt efter Ingvorsen.

følgelig de underjordiske, man troede var paa Færde der“. 2. Forskelligt Spøgeri paa *Pølsebakken* mll. Ulstrup og Tollerød, hvor man bl. a. kunde „se gloende Jernlænker blive kastet i Vejret“. 3. *En Dysse Sydøst for Kværede*, der sløjfedes o. 1880; men en Sten, der engang i 1850'erne var blevet ramt af Lynet, fik Lov at blive liggende, for man var bange for at faa den nærmere ved Gaarden, fordi den mentes at tiltrække Lynet¹⁾.

Et af de faa Oldtidsmindesmærker, der er bevaret i Terslev, er en fredlyst *Høj med 3 Grave i Kildelunden*, der er nærmere beskrevet af Ingvorsen. Her gaar Sagn om en Skattegravning, der spoleredes af „en kæmpemæssig Hane med Ildøjne“²⁾.

I de sidste 5 Sogne af Ringsted Herred — Ørslev, Haslev, Freerslev, Øster-Broby og Testrup (409—414) — kendes der kun faa jordfaste Oldtidsmindesmærker og ingen Sagn.

(Sluttes.)

1) D. Fm. 20 S. 13 og 169.

2) D. Fm. 20 S. 11, Tider og Skikkelser i Midtsjælland III S. 248.

SLAGELSE MARKLOV

Af

August F. Schmidt.

LAGELSE havde forholdsvis mange *Lav*, og der er fra denne By overleveret os *Gildeskraaer* vedrørende *Skomagere* (fra ca. 1450 og 1471), *Smede* (1469), *Bagere* (1471), *Skræddere* (1545)¹⁾ og *Landbrugere*. Landbrugernes „Skraa“ er dog betydelig yngre end Haandværkernes, idet vi ikke kender den fra en ældre Tid end 1694. Selvfølgelig har Landbrugerne i Slagelse ogsaa i Middelalderen haft en Markvedtægt, i Begyndelsen maaske dog kun i mundtlig Overlevering, da vi ikke kender en skriftlig Affattelse af Markloven før det nævnte Aar 1694, men vi har dog god Aarsag til at tro, at den Lov, der blev „indrettet og forbedret“ efter Forordning af 14. April 1694, har haft en skriftlig udarbejdet Forgænger; thi der staar nemlig skrevet i den, at den er omredigeret efter gamle og nye Vedtægter „grundet paa Lovene og kongelige Forordninger, samtykt af Magistraten og de avlsbrugende til hvers Nytte og Tarv og af Høj-Øvrighed til underdanigst Efterlevelse“.

¹⁾ Udgivne og kommenterede i Aage Bøggilds Udgave af P. Arnskovs store Værk: Bogen om Slagelse (1931), 68—91.

Naar det var nødvendigt for Haandværkerne i Slagelse at have Gildeskraaer (hvis Paragrafer dog havde et Forlæg i andre Købstæders Skraaer), var det endmere paa sin Plads, at Landbrugerne i Byen ogsaa havde en Lov angaaende deres Markforhold, thi *Slagelses Hovederhverv* har lige fra Middelalderens Dage og til langt op i den nyere Tid just været *Landbruget*. Saa sent som i 1911 levede 359 Personer i denne By af Landbrug, saa man vil forstaa, at dette Erhverv her stadig indtager en ret anseelig Plads.

Om Slagelses gamle Landbrugsforhold minder flere middelalderlige Breve, der handler om Stridigheder mellem Byen og *Antvorskov Kloster* om Retten til at sætte Svin paa Skoven. Vi kan om disse Forhold læse udførligt i *P. Arnskovs Værk* om Slagelse, hvor man i Kapitlet „Slagelseborgernes Mark og Skovbrug“ (Side 37—55) stifter Bekendtskab med en Række Detailler angaaende Byens store Jordtiliggende og de til Bymarken knyttede Kulturforhold.

Dyrkningen af Byjorderne spillede naturligvis i alle vore Købstæder en Rolle i Økonomien. Hvor solidt et Rygstykke Bymarken end kunde være for en Købstad, maatte dog Handel og Haandværk i det lange Løb i egentligste Forstand blive Stadens Hovedernæring, og naar Tilstandene havde udviklet sig hertil, var Grundlaget for en særlig Udvikling tilstede.

Naar Slagelse i 1694 fik sin Marklov udvidet og afpasset efter Tidens Krav, maa denne Forbedrings Nødvendighed ses ud fra det Forhold, at det vanskeligt kunde undgaas at faa Markloven gjort tidsvarende; thi adskillige Avlsbrugere var paa Grund

af de mange Forandringer, der i Aarenes Gang var indtrufne ved Handler, faldne i Uenighed med hverandre. Det bestemmes derfor i Loven af 1694, at hvert Aar i Marts skal Magistraten ved forrige Aars Oldermænd indvarsle Avlsbrugerne til at møde paa Raadhuset eller i et af Byens egne Huse for at vælge to Oldermænd for det tilstundende Aar.

Oldermændene havde i Købstæderne især Arbejde med de økonomiske Fællesanliggender; senere i Tiden — som i Slagelse — i første Linje Indseende med det til Bymarken bestaaende Jordfællesskab¹⁾. I Slagelse blev der valgt en ung og en gammel Oldermænd. Dette Valg blev foretaget af pædagogiske Hensyn: den yngre kunde af den ældre og mere personalkendte lære Vangebrødrene, Jorderne og Gærderne i Marken at kende; samtidig kunde han erfare, hvorledes han skulde optræde, naar han engang efter Omgang kunde træffe at blive valgt til Formand. De to Mænd, der i Marts blev valgte, skulde straks lade sig undervise af deres Formand om Beskaffenheden ved Markerne, Gærderne, Leddene og Foldene samt tage tinge i nøje Opsyn og Forvaltning, saa der ingen kunde være, som kunde finde Anledning til at klage over hans Bestridelse af Stillingen. Til Oldermændenes Hjælp blev anordnet fire Borgere eller Avlsmænd, der skulde assistere med Tilsynet af Gærder, Led og Folde. De skulde være Oldermændene lydige og følgagtige. Overtrædelser af de forskellige Paabud straffedes med Pengebøder, der i paakommende Tilfælde kunde udpantes.

I Slagelse Bys Lov findes endvidere en Række Bestemmelser om selve *Bymarken*, der i Fælles-

¹⁾ Jfr. Poul Johs. Jørgensen i Nordisk Kultur XVIII (1933), 68.

skabets Tid var omgivet af Gærder. Disse skulde være i god Orden, saa Marken kunde være lukket fra Majdag til Mikkelsdag, med mindre Kornet før denne Tid var indhøstet; thi saa kunde Marken jo godt blive frigivet til Kreaturerne Afgræsning inden hin Dag. Rugvangsgærderne skulde være lukkede inden Mortensdag ($^{11}/_{11}$), ved denne Dato var Rugens Spirer grønne og lokkende for Husdyrene, saa da kunde det ikke gaa, de kom Vintersæden for nær.

Gærderne skulde aarlig synes to Gange ved almindelige „Gærdegange“, — omkring Bygmarken 2. Maj, omkring Rugmarken tre Uger efter Mikkelsdag. For hvert Gærde, der da ikke fandtes i forsvarlig Stand, skulde der bødes 1 Mark, og dobbelt saa meget, om de ikke inden 3 Dage blev tilbørlig lukte. Oldermændene eller Assistenterne skulde betale Bøde, hvis de forsømte at advare de Folk, som ejede det brøstfældige Gærde. Hver Lodsejer skulde med paa „Gærdegangen“. Oldermændene og de fire Medhjælpere skulde ved *Nyport* optegne alle de mødtes Navne. Blev en Mand hjemme fra Turen var Bøden herfor for hver Gang 1 Mark, som Oldermændene oppebar. Beløbet kunde blive udpantet, og der skulde gøres Rede herfor, naar Regnskabet blev aflagt. Hvis en Borger lod sit Jordareal og Gærderne deromkring ligge øde, havde Oldermændene Pligt til at lade Gærderne lukke og bruge Jorderne til at tøjre paa til Vederlag for Umagen og Bekostningen. Fremmede Jorder, som en Bymand havde i Leje, skulde ogsaa være ordentlig indhegnede, hvis man vilde undgaa at betale Bøde. Oldermændene og deres Assistenten skulde ogsaa selv have deres Gærder i Orden. Vilde en Bymand tage Kontra-

prøve og se efter, havde de nævnte Bestillingsmænd Pligt til at fremvise deres Gærder.

Der findes endnu en Del Bestemmelser om Hegnenes Holdelse, Vangevogtere, Jordhandel o. s. fr.

Der skulde ogsaa være velordnede Forhold udad til. Hvis der f. Eks. var Uorden i Hegnene, der skilte Slagelse Marker mellem *Holmstrup, Lille Valby, Gudum og Skovsø*, skulde Oldermændene sammen med Assistenterne og de Folk, „som gaae med Gjerder“, gaa til den By, Brøsten findes for, og tage Pant hos denne Bys Oldermænd. Til Gengæld havde Oldermænd og Bymænd i den paagældende By samme Magt og Rettighed til at pante Slagelse Oldermænd, hvis Borgernes Gærder var i Ustand.

Oldermændene skulde i Magistratens og alle Avlsbrugernes Nærværelse gøre rigtigt Regnskab for de Panter, de i Aarets Løb havde faaet indkrævet. Til Vederlag for Arbejdet Aaret rundt fik Oldermændene al den Jord, „deres Formænd af Alders Tid for dem haver havt, og saaledes bruge Ager og Eng, at deres Efterkommere og kan have Nytte deraf“.

I andet Afsnit af Byloven findes Bestemmelserne om *Vangevogterne og deres Løn*. I 29 Poster læser vi om alle de Forhold, der kunde gøres gældende, naar der skulde tages Hensyn til hver Enkelthed vedrørende Heste, Kvæg, Svin og Faars Pasning paa Bymarken. Vangevogterne skulde holde Øje med, at alt gik ret til i Vangene, at Husdyrene ikke gik i Kornet og at ingen om Natten tøjrede Kreaturer i anden Mands Korn eller Eng. Vangevogteren skulde behandles ordentlig; løstgaaende Kvæg, der optoges i Vangene, skulde indsættes i *Byens Fold*, hvorfra Ejermændene saa kunde udløse dem mod at betale

Foldpenge og Skadeserstatning. Foldegemmeren skulde overgive til Oldermændene de Penge, der var indkommet ved Optagning af Husdyr i Folden; disse Penge skulde anvendes til at vedligeholde Ledde og Folde, medens dog Foldgemmeren for sin Ulejlighed fik $\frac{1}{4}$ af Pengene. — Der er endvidere en Række Bestemmelser om Tøjring, ulovlig Kørsel og Riden, Benyttelse af anden Mands Markredskaber o. s. fr.

Om *Akssamling* er der ogsaa en Paragraf. Heri bestemmes, at ingen maa sanke Aks paa anden Mands Ager, førend Kornet er afhøstet og Tilladelse er givet. Dog er mange saa dristige og uforskammede, at de piller Aksene bort ved *Riberne*, — der maa betyde det yderste af Kornstraaet, hvorpaa Kærnerne sidder, — eller skærer dem af *Rabnet*, som staar i Traven. Rabnet betyder vist Neg (?). Saadan ulovlig Akssamling blev straffet med Halsjern i to Timer, og saa skulde den straffede endda selv betale Fogedens Svende for Arbejdet med Halsjernet. — For ogsaa at undgaa andet Brud paa Markfreden, var der forskellige Straffe. Ingen Avlsmand maatte lade sin Dreng eller Karl ligge i Marken om Natten ved de tøjrede Heste; thi det kunde saa befrygtes, at Tyendet kunde finde paa — vel ikke altid af egen Drift — at lade Bæsterne græsse paa en Vangebroders Lod. Ejheller maatte der ages Hø og Korn hjem fra Vangene om Natten. Folk, der ikke ejede Jord, maatte ikke have Husdyr i Vangene uden de avlsbrugende Lodsejeres Minde — ellers Bøde.

Enhver Avlsbruger skulde have en *Forpløjning* at vende paa og køre ad; saa fristedes han ikke saa let til at køre og vende paa sin Nabos Del af Mar-

ken. Overtrædelse af dette Bud var foruden Skadegælden 1 Lod Sølv. — Vangevogterens *Løn* skulde udbetales ugentlig, og den Mand, der ikke betalte sin Part heraf, naar han blev paamindet herom, skulde betale dobbelt, hvergang han blev krævet, og desforuden for sin Ulydighed 1 Lod Sølv, det halve til Pinsedag og Resten i det seneste til St. Hansdag, — altsaa en ret effektiv Inddrivningsmetode. Naturligvis skulde Vangevogterne ogsaa betale Bøde, hvis de var upaapassende i deres Gerning.

Saa følger et nyt Afsnit: Om *Opeigning* (paa 7 Poster). *Eining* er et Ord, der betyder at undersøge, om hver Jordbruger har sit rigtige Tal af Høveder. En saadan Undersøgelse, der for Slagelses Vedkommende fandt Sted to Gange om Aaret, blev iværksat for at forhindre, at fremmed Kvæg ikke skulde fortære af Byens Græs og drikke af dens Vand. Ved Opeigningen skulde Avlsmændene saavel som de til Byens Fælleder grænsende Bønder være til Stede. Der blev nu undersøgt, om nogle Bønder i Byen havde flere Heste eller Kreaturer end de havde Jordvurdering til. Viste dette sig at være Tilfældet, var der forskellige Bødeskalaer at betale efter.

Borgere, der ingen Del havde i Marken, maatte ikke sætte Svin eller Gæs derud, hvorimod de Mænd, som, fordi de var Jordbesiddere, havde Rettighed til at holde Svin i Fælleden eller paa Stubmarkerne, naar Negene var i Hus, skulde sætte en Ring i Næsen paa hvert Svin, saa de ikke rodede Marken for stærkt op. Hver Maaned skulde Næseringen fornyes.

Sidste Afdeling af Byloven omhandler *Tienderne*. For at Tienden kunde blive retfærdig udlignet, og

saaledes at Tvistigheder kunde undgaaes og hver Præst og Kirke kunde faa, hvad der tilkom dem, blev der udnævnt en hæderlig Borger til Formand for Tiendeligningskommissionen. Tienden beregnedes efter hver Mands Udsæd. Tienderegisteret skulde hvert Aar Dagen efter St. Hansdag indleveres paa Raadstuen, hvor det laa til Eftersyn. Var Registeret tilfredsstillende for alle Parter, skulde begge Byens Præster og Kirkeværgerne afgive hver en Kopi til Efterretning over, hvor mange Tønder Korn hver havde Ret til. — For at Tienden kunde lignedes helt ret og forsvarlig, skulde hver Avlsmand paa Raadhuset for Magistraten sandfærdig og under Ed angive sin Udsæd af al Slags Korn; en Forordning, der var udstedt af Stiftamtmanden i Skrivelse af 8. Juli 1727. Formanden for Tiendesætterne skulde hvert Aar 14 Dage før Mortensdag ($11/11$) indkræve Tienden, der skulde være leveret ham tre Dage efter Optrævningen. Inden Mortensdag skulde hver Sognepræst og Kirkeværge have modtaget Tienden, for hvilken de skulde erlægge Kvittering, som paa næste Raadstuedag blev overgivet til Byens Magistrat, der skulde beholde Kvitteringen blandt Byens Dokumenter. Der var selvsagt forskellige Bøder til Folk, som ikke forsvarlig opfyldte Tiendepligten.

Saa kommer der en Paragraf om *Byskoven*, der laa Nord for den nuværende Skov. Om denne Skov hedder det, at den er et almindeligt Overdrev, der tilhører Byen, hvis Indbyggere, saavel rige som fattige, blot de svarer Skat, alle har lige Rettighed til efter deres Takst i Skattebogen. Enhver, der staar over 4 Skilling i Takst, nyder fri Græsning af Skoven til to Køer, og de, som blot staar for fire Skilling

eller derunder, har Lov til at græsse en Ko her, „og lader de alle uden Forskel paa samme Arm[?], der hegner imellem bemeldte Byskov og Vang, for hvert Hoved 4 Favne Grøft og Gærde, og enten de der vil have Hest eller Kvæg staar til dem selv, som gaar fra 1. Maj og til Kvæget indtages, uden at komme nogen af de avlsbrugende, som selv ejer deres Jorder, til Skade; skulde nogen enten forsætteligvis bryde Hul eller af egen Selvraadighed lade deres Kreaturer udi Vangfællet eller Avret, betale for hvert Hoved 1 Rdl. Straf til Byens fattige, og paa det Daglejere og fattige kan have lidet, som skatter lidet, er dennem tilladt fri paa Papegøjen at have deres Gæs og Grise, saa at de gaar ikke nogen til Skade, som hidindtil sket er, saavel i Fællenden som udi Vangen“.

Nu er der det interessante, at der om Byskovens Brug foreligger en Højesteretsdom af 9. April 1781. Heri hedder det bl. a.:

„Slagelse Bys Indvaanere, som ikke bruger Avling, bør være berettiget til herefter som forhen at nyde fri Græsning for deres Kreaturer, saavel i Byskoven som i Byens trende Marker, der efter Omgang aarlig bør ligge til Fælled, samt paa Ævret de to andre bestaaende Marker, alt i Forhold til deres i Slagelse By eiendes Grundtaxt, og hele Græsningens Vurdering lige med Avlsbrugerne“¹⁾.

Det er lærerigt at sammenligne Højesteretsdommen fra 1781 med Byloven fra 1694—1728. Der er, som det ses, Overensstemmelse til Stede.

Som ovenfor nævnt, fandtes der et Areal ved Slagelse, der hed *Papegøjen*. Dr. J. J. Dampe

¹⁾ P. Arnskov: Bogen om Slagelse (1931), 43.

skrev om dette Navn i sin „Avis for ti Kjøbstæder“, Nr. 15, at her ved Slagelse „have vi ikke synderlig mange mærkelige Navne, med mindre det skulde være „Papegøjen“, som formodentlig er opkaldt efter de mange Damer, der spadserer der forbi til Skoven om Sommeren“¹⁾).

Denne Forklaring er dog sikkert ikke rigtig. Navnet kan — som ved Aalborg, hvor der findes Papegøje-Stednavne — hidrøre fra et Skydeselskab, som her skød til Papegøjen. Der er imidlertid ikke nogen Overlevering om et Papegøjegilde i Slagelse — ellers skulde Arnskov nok have nævnt det; alligevel er der dog ingen Tvivl om, at det maa være en „Skytteforening“, der har givet Navn til „Papegøjen“ saavel som til *Papegøjehuset* og *Papegøjehusvejen* sammesteds.

Der findes endnu tre Paragraffer i Byloven: om Indhøstning, om Sædeland og Gærder samt Forbud mod at have smitsomt Kvæg eller skabede Heste.

Alle Lovens Artikler skulde ubrødelig holdes til Vangebrødrene og Avlsbrugernes Tarv og Bedste.

Loven er dateret Slagelse den 20. April 1728.

Dens Underskrivere er J. Lassen, O. Colding, Samuel Jahn, P. Jensen, Peter Henrichsen, S. Lintrup.

Jens Lassen var Slagelse Bys Borgmester, han udnævntes hertil den 20. December 1711. 1734 udnævntes *Rasmus Wohnsen* til Viceborgmester, saa da har Jens Lassens Rolle vel været udspillet. — *Oluf Colding* var Raadmand. — *Samuel Jahn* var Stadsmusikanter og Raadmand. — *Peder Jensen* var

1) P. Arnskov, 364.

Raadmand¹⁾ — *Peter Henrichsen* var Feldbereder og *Søren Lintrup* Byskriver.

*
*
*

Slagelse Bylov fik imidlertid et Tillæg, idet der blev ændret lidt ved nogle af dens Poster, det var den 11. November 1734, at nogle af Byens førende Mænd efter Befaling fra Stiftsbefalingsmand *Johan Ludvig von Holstein* (f. 1694—d. 1763) indfandt sig i Borgmester Jens Lassens Hus, hvor man i Nærværelse af Magistraten og de fleste Avlsmænd oplæste Byloven, og efter at denne nøje var gennemgaaet og overvejet, blev der ændret lidt ved Post 1 og 2, medens Post 15: om Vangevogterens Løn fik en større Ændring; ligesaa Post 17. — 4. Post: om Opeigning forandres der ogsaa ved, ligesom Posten om Byskoven forbedres til: „at de Indbyggere, som ingen Jord ejer, skal i Stedet for at lukke Byskovens Gærder, ved Kvægets Indbrænding for hvert Aar til Oldermænden betale 8 Skilling for hvert Hoved, som employeres [anvendes] til Byens Vangevogteres Løn. Endelig finde vi for billigt, at alle de Poster, som angaar de paagrænsende Bønderbyer, bør meddeles enhver Bys Oldermænd til fornøden Efterretning en rigtig vidimeret [o: bekræftet] Genpart deraf, samt at Byloven offentlig paa Raadstuen og Bytinget bør publiceres til alles Efterretning“.

Ændringerne er underskrevet af *Munthe* (der angives at være Borgmester), *R. Wohnsen* (Borgmester 1734—1760) og *J. Andersen Harring*, udnævnt til Byfoged ²⁸/₁₁ 1732.

¹⁾ Oplysninger hentede i P. Arnskøvs Værk.

De omtalte Forandringer er oplæste for og bevidnede af følgende Mænd: Borgmester *Lassen*, *Oluf Colding*, *Samuel Jahn*, *Peder Jensen*, Købmand *Peder Bischoff*, *Søren Lintrup*, *Christopher Henning*, *Johan Rasmussen* og *Jesper Christiansen*. Stiftsbefalingsmanden *Johan v. Holstein* billiger Ændringerne, der skal „tilbørligen iagttages og følges“. Han har underskrevet 20. November 1734.

Der er dog endnu et Anhang til Loven. 1735 den 5. April blev Slagelse Bys *Mellemmark*, beliggende norden for Byen, og som i det sidste Aar havde ligget i Fællede, takseret til Græsning af 254 fulde Høveder. Samme Dag blev *Slagelse Byskøvs Mark* takseret til at græsse 86 fulde Høveder. Byskovmarken omtales som altid liggende i Fællede, og den bliver ikke brugt til andet end til Græsning for Slagelse Borgeres Kvæg. Til Taksationerne havde Antvorskov Birketing udnævnt fire uvildige Mænd, *Henrik Vibe* fra Boerup (Brorup?) som Formand, *Rasmus Peter*, sammesteds, *Hans Andersen* og *Ole Nielsen*, Bjergby. Taksationsforretningen overværedes af Raadmand *Peder Jensen* paa Antvorskov Gaard og *Søren Lintrup*, der har affattet Oplysningerne om Taksationen. Den blev afhjemlet paa Antvorskov Birketing den 13. April 1735 og derefter blev der taget Tingsvidne paa Vurderingen.

I 1803, den 18. Maj, tog Byskriver *Christensen* en Afskrift af hele Byloven med Tillæg. Originalen havde da „for nogle Aar siden“ været i „Bevaring“ hos Christensen. Hans Afskrifts Rigtighed er bevidnet af Borgmester *Jørgen M. Mandix* (1796—1805). Det er Afskriften fra 1803, som nu findes i Landsarkivet i København (Slagelse Raadstuearkiv), der er

lagt til Grund for Udgaven af *Slagelse Bys Lov i „Danske Vider og Vedtægter eller gamle Landsbylove og Byskraaer“* IV. Bind (1932), Side 34—54. Dette Bind „Vider og Vedtægter“ er udgivet af *Poul Bjerger* (død $\frac{8}{10}$ 1931) og *August F. Schmidt*¹⁾.

Naar jeg her har gjort kortelig Rede for Indholdet af Markloven fra Slagelse samt føjet Oplysninger baade af almen og speciel Art til Gennemgangen af Loven, har dette sin Aarsag i, at den ikke er omtalt i *Bøggilds* fortjenstfulde Udgave af Arnskovs nyttige Værk om Slagelse. Den maa temmelig sikkert ikke have været kendt af Arnskov; thi ellers skulde han nok have udnyttet dens fortrinlige Indhold i sine udførlige Studier i Slagelse Bymarks Historie.

Naar Slagelse Bys Lov i „Vider og Vedtægter“ IV, S. 34, i sin Overskrift angives at hidrøre fra Tidsruunmet 1694—1728, er Aarsagen hertil den, at Loven fra først af blev indrettet 14. April 1694, men senere, 20. April 1728, blev den saa indrettet og forbedret paa det givne Grundlag fra 1694. Der blev i den nye Redaktion taget Hensyn til gamle og nye Vedtægter, der var grundet paa Lovene og kongelige Forordninger. Den nye Lov var efter alt at dømme en fortræffelig og nyttig Rettesnor for sin

1) Slagelse Bys Lov er bragt i Trykken af Poul Bjerger. Til hans Udgave bør her føjes følgende Rettelser. Side 37 § 9 sidste Linje: Pag. 484 rettes til 480. Side 53: om By-skoven. Jeg har en anden Opfattelse af Sætningens Indhold, hvad man kan se ved at sammenligne Citatets Tegnsætning her ovenfor Side 66 med den, der findes i Vider og Vedtægter IV, S. 53. Underskriverne R. Vohsen, J. Andersen, Hørring S. 53 i V. V. IV bør rettes til: R. Wohnsen, J. Andersen Haring (jfr. her S. 66).

Tid. Den svarede til sin Hensigt: at give saa gode Forordninger og Bestemmelser som vel muligt, dog med Hensyntagen til stedlige Forhold. — Adskillige Steder i Slagelse Bys Lov henvises der til *Christian d. V's Danske Lov* fra 1683. Man kan ved at slaa efter i Danske Lov se, hvorledes bl. a. Kongeloven formulerede Bestemmelserne — i denne Forbindelse især angaaende Hegnene, der jo forhen spillede en langt større Rolle end nu til Dags. Slagelse Marklov er et Led i det store Arbejde paa at indrette gode Love for hver Egn og for hver By i vort Land. Den yder dog ikke alene et retshistorisk, men ogsaa — hvad forhaabentligt er fremgaaet af det ovennævnte — et lærerigt kulturhistorisk og lokal-agrarhistorisk Bidrag. Hertil kommer, at man ogsaa faar et lille personalthistorisk Indkig i det gamle Slagelsestyre ved at betragte de forskellige Lovunderskriveres Navne. Disse Navne vilde man dog for de flestes Vedkommende ikke ret let kunne erholde nærmere Viden om, hvis ikke P. Arnskovs digre Bog om Slagelse havde foreligget. Man lærer ogsaa af nærværende lille Afhandling, hvor nyttigt det er, at Arnskovs Undersøgelser er fremkommet i Bogform; thi paa de allerfleste Omraader vedrørende Vestsjællands Hovedstads Historie kan man i *Bogen om Slagelse* hente Oplysninger, der er af Betydning for Udarbejdelsen af Specialstudier etc. om Slagelse og Omegn.

GENFORENINGS-MINDESMÆRKERNE

I SORØ AMT

Af

Johannes Vejlager.

om Glædesvarder langs den alfare Vej, paa Banker og Samlingspladser trindt om i vort Land, staar 533 Mindesmærker for Genforeningen. Ingen Tildragelse i vor Historie har givet Anledning til Rejsning af saa mange Mindesmærker. Deres tavse Tale kan ingen undgaa at høre. De taler om den trofaste Kærlighed, Haabet, der ikke døde, Taalmodet, som bar oppe i trange Tider, og Alvoren, som ikke opgav det rette, selv om Virkeliggørelsen deraf syntes nok saa fjern, og sidst, men ikke mindst, om den underfulde Glæde, som Genforeningen var for hele det danske Folk.

Mindesmærkerne findes selv i Landets mest af-sidesliggende Egne og paa Smaa-Øerne; men For- delingen er ikke jævn. Randers og Aarhus Amter har de højeste Amtsantal, henholdsvis 64 og 44 — og Bornholm det laveste: 1. Og hvad der gælder for Randers og Aarhus Amter gælder tildels for hele Østjylland lige fra Skagen til Flensborg Fjord, hvor- imod der er forholdsvis faa i Vestjylland. I Ribe Amt f. Eks., det gamle Grænseamt, hvor Grænsens

Sang har tonet i 56 Aar, findes kun 6, og i Tønder Amt 12 imod 31 i det langt mindre sydøstjyske Amt: Sønderborg. Paa Fyen er der 12 Vest for Odense imod 31 Øst herfor. Fordelingen paa Sjælland er nogenlunde jævn, men dog tættest i Øst og Sydvest. . . . Det nationale Sindelags Styrke og Dybde kan selvfølgelig ikke maales ved Genforenings-Mindesmærkernes større eller mindre Tæthed i de forskellige Landsdele, men derimod Folkekarakterens udprægede Forskellighed, der viser sig saa tydelig herigennem, at det ikke kan undgaas at bemærkes af enhver, der beskæftiger sig med disse Mindesmærker.

67 af Mindestenene er rejst privat af enkelte Mænd eller Kvinder, i Reglen Folk, hvis Vugge stod nede i den genvundne Landsdel eller som paa anden Maade havde nær Tilknytning til Sønderjylland. Det er nogle af de mest særprægede, der findes, og der er ofte anvendt Aars Arbejde paa deres Tildannelse. Langt de fleste er dog rejst i Fællesskab af en Kreds af Mennesker, som oftest Byens eller Sognets Beboere, enkelte Steder af to eller flere Sogne i Fællesskab. De fleste Steder staar Stenene derfor ogsaa i Byen, ved Forsamlingshuset, paa Kirkepolden (Pladsen foran Kirkegaardslaagen) eller paa det tidligere Bystævnes Plads. Og der er næsten alle Steder lavet større eller mindre Anlæg omkring Mindestenene. Iveren for at skabe noget til Pryd for Byen eller Egnen har virket Haand i Haand med Trangen til at sætte et synligt Minde om Glædesaaret 1920. Ved Afsløringen har der været holdt store Fester, og flere Steder har de gamle Veteraner afdækket Stenen. Den ældste var den 97-aarige gamle Schmidt i Spandet.

Mange skønne Historier, gamle Sagn o. l. knytter sig til 81 af Mindestenene, der tidligere har været „Offersten“, „Skelsten“, fra en Kæmpehøj, kastet af en Trolde e. l., ligesom der kan fortælles baade morsomme og skønne, ja, næsten rørende Træk fra Rejsningen og Transporten af de ofte vældige Granitkolosser. Den største er paa 30,000 kg. De er alle udvalgte med stor Omhu, saa der findes flere fine og sjældne iblandt, over hvis Mangfoldighed i Form og Farve enhver vil kunne glædes, og de er som Regel uden anden Udsmykning end Indskriften, der saa til Gengæld kan være meget smuk. To Steder er anvendt Runer.

Indskrifterne er som Regel formet af en Mand eller Kvinde blandt dem, der har rejst Mindestenen, saa de taler med Menigmands Tunge; men netop derved faar disse Indskrifter en særlig Værdi. Deres Form er ofte kort og knap med gammelnordisk Klang.

Saa staar da disse 533 Mindesmærker i Byen, paa Banken, ved Korsvejen og foran Hjemmets Dør og fortæller om vor Tids skønneste Oplevelse, ogsaa naar vort Slægtled forlængst er under Mulde. Granitens Holdbarhed var jo kendt allerede af vore Forfædre, da de ristede deres Runer i den haarde Sten, saa disse Mindesmærker er uforgængelige Glædesvarder om, at den længselsfuldt ventede Genforeningens Dag er den skønneste, vi har oplevet. Den vil mindes og forpligte kommende Slægter, saa længe Plov gaar over dansk Jord; — Kulturkampen ved vor Sydgrænse er jo stadig standende. . . .

Som Slutning paa denne Indledning til en nærmere Omtale af de enkelte Mindesmærker i Sorø

Amt skal anføres, at de er nævnt i Rækkefølge som Sognene i *Trap Danmark* ligesom dette Værks Ortografi er lagt til Grund for Stednavnene, der undertiden afviger fra den lokale Stavemaade.

SORØ AKADEMI'S-STEN

Sorø Kødstad, Alsted Herred.

Eleverne paa Sorø Akademi har i Akademi-Haven ladet rejse en Mindesten for Genforeningen. Nogle Elever fandt Stenen, der er 2 Meter høj og 1,5 Meter bred, i Søsken ved Tuel Sø, Slaglille Sogn. Midlerne til Transporten og Rejsningen tilvejebragtes blandt Elever og Lærere paa Akademiet.

Digteren L. C. Nielsen har forfattet Indskriften:

15. JUNI 1920

AF MULDENS SØVN MAN MIG UDREV,
PAA DET JEG SKULDE MÆLE,
AT DANMARKS SØNNER SAMLET BLEV
BAG DANMARKS GRÆNSEPÆLE.

Aarsdagen for Genforeningen, den 15. Juni 1921, blev Stenen afsløret ved en for Akademiet privat Højtidelighed.

RINGSTED-STENEN

Ringsted Købstad og Herred.

Midt paa vort Lands Hovedø, i Valdemarernes gamle By, Ringsted, er Amtets største og Sjællands trediestørste Genforeningssten rejst paa den gamle Kirkegaard ved Skt. Hansgade. Det er en Stenkolos paa 12,000 kg. Til at forestaa det store Arbejde dannede Ringsted Borgere i Vinteren 1921 en Komité med Borgmester Graversen som Formand, der ogsaa

var den, som havde fremsat Tanken om at rejse Mindestenen. Arbejdsudvalget, hvis energiske Formand var Stadsdyrlæge Axel Petersen, fandt paa „Baunehøjgaarden“s Mark Nord for Kværkeby, nær ved Gaarden og den anselige „Bavnehøj“, en antagelig velegnet Sten, hvis Overflade ikke var synlig i hele sin Udstrækning. Det menes at være en gammel Offersten. Da den blev udgravet viste det sig, at det var en stor Stenkolos, hvis Vægt ansloges til 25,000 kg, hvorfor der maatte foretages en Sprængning. Sprængningen var noget besværlig og maatte foretages i to Tempi, — men lykkedes dog tilsidst. Den benyttede Del af Stenen har en Vægt af godt 12,000 kg. Til Transporten af denne Stenkolos stillede 4de Artilleriafdeling 20 Mand og 20 Heste samt en stor Blokvogn til Raadighed for Arbejdskomitéen. Mandag Aften den 10. Juni blev Stenen læsset paa Blokvognen, og Torsdag Morgen forspændtes 16 Heste, og den 9 km lange Transport mod Ringsted kunde begynde, først ad Markvejen ud til Vejen, som løber gennem Kværkeby, — og den Tur gik godt, skønt der var en vanskelig Passage forbi „Baunegaarden“s Mødding, — derfra videre mod Køgevejen. De ca. 3 km til Kværkeby Runding forløb uden større Uheld; men hvor Vejen støder til Køgevejen skete Katastrofen! Blokvognen holdt godt til venstre for at tage stort Sving, men skønt Vognen var godt 1 m fra Vejgrøften, skred Vejen, og Vognen med Stenen væltede ned i Grøften. Først Dagen efter kunde Transporten fortsættes, og uden yderligere Uheld naaedes Ringsted; men det voldte store Vanskeligheder og meget Slid at komme op ad Skraaningen fra Skt. Hansgade til den gamle

Kirkegaard. Byens Skoleungdom var mødt mandstærk og under høje Raab og Opsang trak de i Kæder og Reb. Undertiden sprang et Reb, saa en hel Række Drengene „plaskede“ til Jorden paa een Gang, hvad der dog kun satte Humøret og Arbejdsiveren yderligere op.

Stenen blev rejst paa en stenbelagt Jordforhøjning med Forsiden ud imod Skt. Hansgade, paa en Plads, der er hævet over Gadens Niveau.

Oberstløjtnant S. J. Bang, Ringsted, har forfattet Indskriften, der i indhuggede Liniebælter staar med Reliefbogstaver:

SOLGRY HAR SIGNET
DAGEN FOR DANMARK.
KRIST LAD DET KENDES
NATMULM ER OMME.

SØNDERJYLLAND

1864—1920.

Nederst paa Stenen ses en opgaaende Sol og tre Bølgelinier, som leder Tanken hen paa Pontopidans Ord: „Hil dig, vor Moders Øjsten, i Nytids Morgenrøde!“ — og at Danskens Sang og Mejselslag ikke er standset endnu. Den vældige Stenkolos fortæller om det skæreste og fineste, vi kender: Morgenrøden!

Aarsdagen for Genforeningen, 15. Juni 1921, blev Stenen afsløret under Overværelse af en tusindtallig Forsamling. Stadsdyrlæge Axel Petersen afslørede Mindestenen, der stod hyllet i et mægtigt Dannebrogssflag; og nærmest Stenen sad Hædersgæsterne, de gamle Veteraner. Efter Afsløringen gik Forsam-

lingen under Faner og med klingende Spil i Procession til Festpladsen ved Tingstenene i Lystanlæget, hvor der blev holdt to til Tiden og Stedet ypperlige svarende Taler, henholdsvis af Oberstløjtnant S. J. Bang, Ringsted, og Pastor P. Severinsen, Bringstrup.

Oberstløjtnant S. J. Bang sluttede sin Tale med et Eventyr om den gamle Bavnehøjssten, der nu var afsløret og indviet som Genforeningssten paa Skt. Hans Kirkeplads.

— — Eventyret begyndte, da de gamle Guder regerede i Norden. Da laa paa Dovrefjeld i Norge en gammel, mosgroet Kampesten, hvori der boede en Vætte. Vætten sov den meste Tid. Under Istiden blev Stenen flyttet til Sjælland. Og da Vætten vaagnede paany, befandt han sig i et saa smukt sjællandsk Landskab, at han kom til at græde. Han havde ellers kun grædt en Gang før. Det var den Gang, Balder var blevet dræbt af den blinde Høder og var faren til de dødes, gustne Rige — Hel!

Senere blev Stenen Offersten.

Men sidste Gang Vætten vaagnede, var Stenen ved at blive flyttet til Ringsted for at komme til at staa som Genforeningssten. Thi et Barn, der blev ført bort af onde Jætter og holdt i Fangenskab, var efter et Ragnarok, hvor Asserne sejrede, kommen hjem. — —

Og Skylden for, at Stenen gik i Grøften i Kværkeby, var udelukkende Vætten. Han havde af Glæde over at skulde fotografæres sat sig ud paa venstre Side af Stenen. Derved skete Uheldet.

Naa, Stenen kom til Ringsted og blev stillet op.

Forleden Aften, da Oberstløjtnanten kom forbi, kom han i Samtale med den gamle Vætte, der sad ved Siden af Stenen, som Genforeningens levende Aand.

Den gamle Gubbe bad Oberstløjtnanten hilse alle og fortælle ved Festen, hvor glad og stolt han var, og hvor meget han holdt af Danmark, hvor hans gamle Sten var landet. Alle onde Drømme om hedenske Blodofre er nu borte. Og jeg er glad over, fortsatte Vætten, at Christi Navn er hugget ind i min Sten. Thi jeg forstaar, at jeg ikke forgæves har grædt for Balder. Christ er nu kommen tilbage fra de dødes gustne Rige. Han har brudt Dødens Lænker og overvundet Døden for vor Skyld. Hvor er det kønt af den hvide Balder. I er lykkelige. Hele det danske Folk har faaet Evighedshaabet. Glem det aldrig. . . . Og nu vil jeg aldrig sove mere. Jeg vil hver Morgen, naar Folk gaar til Arbejdet, puste Arbejdsglæde i dem. Husk I har noget fælles ud over Uenigheden, og dette fælles skal være Baggrund for alt det andet. Tænk paa, jeg sidder deroppe ved Siden af Stenen, nikker mildt til Jer og siger: Husk paa Genforeningen.

Saaledes talte Vætten.

Oberstløjtnanten sluttede: Lad os raabe et Leve for Genforeningens levende Aand, at den maa blive levende i vore Hjerter. Landsmænd! tre rungende Hurra for Genforeningens levende Aand! Den leve, blive frodig og stærk i vort Folk til alle Tider!

Borgmester Graversen, der som Formand for

Komitéen ledede Festen, sluttede det vellykkede, nationale Stævne.

. . . Fotograf Frøkenerne Bock, Ringsted, der havde taget en Række Billeder af Genforeningsstenen under Udgravningen, Transporten, ved Katastrofen i Grøften ved Kværkeby og det færdige Mindesmærke, udstillede ved Festen de mange Billeder i Pavillonon mod en lille Entre, der sammen med 30 pCt. af Indtægten ved Salget af Billederne blev givet til Efterskolen i Rends.

Kommunen værner og vedligeholder Mindestenen.

SLAGELSE-STENEN

Slagelse Købstad og Herred.

Lærer Thorsen, Slagelse, fandt i Foraaret 1920 en stor Granitsten i en af Godsejer Neergaards Skove tæt ved Slagelse By; hvorefter han i Sønderjysk Forening for Slagelse og Omegn samt i Slagelse Forskønnelsesselskab foreslog, at den fundne Sten rejstes i Slagelse Lystanlæg til Minde om Genforeningen.

De to Foreninger nedsatte derefter i Fællesskab et Udvalg, som indsamlede Penge og sørgede for Stenens Opstilling.

Den store Sten, som viste sig ikke at være saa smuk, som først antaget, transporteredes paa Blokvoغن fra Skoven til Lystanlægget i Byens østlige Del, hvor den rejstes paa en græsklædt Forhøjning, omkranset af mindre Natursten.

Paa Forslag af Købmand Claudius Nielsen, Slagelse, indhuggedes som Indskrift:

NU ER DAGEN DER,
VI VIL HJEM,
HJEM TIL DANMARK.

Det er Indledningsordene til Sønderjydernes mandige Opraab ved Afstemningen 10. Februar 1920 med Tilføjelse af: „Hjem til Danmark“. . . . Det sønderjyske Valgopraab, formet af Grev Schack, er, som Digteren Kai Hoffmann udtrykker det, „et Prosadigt, værdigt at hugge i Sten“. Her paa Slagelse-Stenen er altsaa benyttet en enkelt Linie, den anden første, men paa Tranekær-Stenen paa Langeland staar hele Prosadigtet mejslet i Mindestenen.

Genforeningsdagen, Fredag den 9. Juli 1920, blev Stenen afsløret ved en Fest, der havde samlet 5000 Mennesker. Sønderjysk Forening og Vaabenbrødrenes Faner stod opplantet ved den tilhullede Mindesten, og der var skaffet magelige Siddepladser til 19 gamle Veteraner fra Byen og Omegnen, der var indbudt som Æresgæster. Formanden for Forskønnelsesselskabet, Købmand Claudius Nielsen, aabnede Festen, hvorefter Sønderjyden, Fabrikant H. P. Philipsen, Slagelse, holdt Afsløringstalen. Efter Afsløringen talte Forstander L. Bech, Flakkebjerg Ungdomshjem, og Lærer Thorsen, Slagelse, sluttede Talerne Række og en af Taleren forfattet Sang blev sunget. Sangen sluttede med Verset:

Slesvigs Land er nu genvundet,
vore dyre Minders Jord.
Sønderjyderne har fundet
hjem til deres gamle Mo'r.
Nu er lægt vort dybe Saar,
Det er Danmarks Jubelaar!

Efter Festen samledes Komitéen og Talerne med de 19 gamle Veteraner til en Fællesspisning, hvor de gamle fortalte interessant og livligt om deres Oplevelser i Krigen 1864.

Forskønnelsesselskabet vedligeholder og værner om Mindestenen.

SKÆLSKØR-STENEN

Skælskør Købstad, Vester-Flakkebjerg Herred.

Som det første offentlige Mindesmærke i Skælskør rejstes der i 1933, — som det sidste af alle —, et Genforeningsmindesmærke ved Hovedindkørslen til det i sin Art enestaaende, nyopførte Gigtsanatorium, og ud til den alfare Vej, Skælskør-Slagelse Landevej.

Mindestenen er rejst paa Initiativ af Grænseforeningen for Skælskør og Omegns' mangeaarige, energiske Formand, Dyr læge Dalsgaard, som ligeledes afholdt de med Rejsningen forbundne Udgifter. Der havde indenfor Grænseforeningen gennem flere Aar været talt om at rejse en Genforeningssten, men nogen egentlig Enighed herom var der ikke. Foreningsformanden havde dog af Hofjægermester, Kammerherre Greve A. G. Moltke, Espe, faaet skænket en Natursten til dette Øjemed; men da Dyr lægen fandt Stenen for uanselig, rejste han den uden Indskrift i sin egen Have og søgte i Stedet, naar han var ude i sin ret udstrakte Praksis, at finde en mere anselig Sten, værdig til Genforenings-Mindesmærke. Langs Kysten saa Dyr lægen paa adskillige og fandt endelig i Efteraaret 1932 ved Glænøs Kyst, ude i Fladvandet, en næsten 3 m høj, nærmest hjerteformet Sten. Efter at Kystens Ejer, Lensgreve Bent Holstein, Holsteinborg, havde givet Tilladelsen til Stenens Fjernelse, forsøgte to Vognmænd at hale den i Land paa en dertil konstrueret Slæde for derefter at transportere den til Skælskør. Dette mislykkedes fuldstændig. Vognmændene erklærede, at den Sten kunde ikke

flyttes. Dyrlæge Dalsgaard opgav imidlertid ikke Haabet, og henvendte sig til Direktør Falck, København, om Assistance. Redningskorpset foreslog at lade Stenen ligge til det ventelig blev Frost og Sne, hvad der vilde lette Transporten. Direktør Dahlberg-Hansen, Skælskør, havde imidlertid af Militæret købt en svær Motor-Blokvogn, og han tilbød nu at bringe Stenen paa Plads mod en Betaling af 250 Kr. Lykkedes det ham ikke, skulde han intet have for sin Ulejlighed. Men det lykkedes. Efter to Dages Slid kom Stenen rullende til Skælskør, hvor den ejendommelige Transport vakte megen Opmærksomhed, — og en Del Ængstelse for, at Broen over Fjordløbet ikke skulde kunne bære den store Belastning, men heldigvis viste Frygten sig ugrundet.

Bestyrelsen for det under Opførelse værende Gigtsanatorie afgav velvillig Grund til Stenens Rejsning, saa den har faaet en baade smuk og iøjnefaldende Plads, saa den gennem Tiderne kan staa som en Opmuntring og Formaning til de mange, der daglig vil faa den i Øjesyn, om Genforeningslykken og Forpligtelsen, som paahviler den enkelte og Folket til Bevarelse af det vundne. Stenen staar til venstre for Hovedindkørselen til Sanatoriet og med Front ud imod Landevejen paa en lille græsklædt Forhøjning med Sanatoriets Haveanlæg til Baggrund.

Paa Forsiden, der er let banet, staar øverst:

SØNDERJYLLAND

1920.

Og i en Bue paa Stenens Fod:

HER STAAR JEG AT MELDE
MENS SEKLERNE GAAR
VOLD HAR STAKKET VÆLDE
TROSKAB BESTAAR.

Indskriften er formet efter forskellige Forslag, indgivet af en anonym, lokal Lejlighedsdigter.

Mindestenen blev opstillet i Forsommeren 1933 uden nogen Art af Højtidelighed, saa Byens første og eneste offentlige Mindesmærke gled ubemærket og stiltfærdigt ind i Byens Fysiognomi.

Grænseforeningen for Skælskør og Omegn værner og vedligeholder Mindesmærket.

PEDERSBORG- MINDET

Pedersborg Sogn, Alsted Herred.

Paa et Hjørne af Præstegaardsjorden, lige uden for den gamle Bopladsvold, som omgiver Præstegaardshaven, og overfor Forsamlingshuset, har „Pedersborg Ungdom“ (Ungdomsforeningen), plantet et Lindetræ til Minde om Genforeningen. Omkring Træet er lagt en Kreds af 9 større Kampesten, en for hver af Ungdomsforeningens Bestyrelsesmedlemmer, saa det hele har Karakter efter et gammelt, middelalderligt Bystævne. Der findes ingen Indskrift paa nogen af Stenene, men den evigunge Gymnast og Sangdirigent, Redaktionssekretær Karl Elnegaard, „Sorø Folketidende“, udtalte i Sommeren 1931: „Jeg skal dog se at faa anbragt en Indskrift til Efterslægtens Underretning.“ Træet blev plantet i Efteraaret 1920 og Mandag den 30. Maj 1921 blev Træet og Pladsen indviet ved en større Festlighed, hvor Sognets nu afd. Præst, H. Axelsen-Drejer, talte. Festens Højdepunkt var dog en Kantate af Redaktionssekretær Karl Elnegaard, Sorø: „Ved Genforenings-træet i Pedersborg“, sunget henholdsvis af den store Forsamling, de unge Piger og Karle og reciteret af

Pastor H. Axelsen-Drejer, der gav Indvielsen et Præg,
som vil blive staaende i Erindringen.

Alle: (Mel.: „Å køre vatn, å køre ve“.)

Der staar en Lind ved den gamle Vold
og nær den lille, hvide Kirke
og nær det Sted, hvor i Hedenold
de gamle havde deres Virke,
hvor *Peder Thorstensøn* som Herre sad,
og Fru *Cecilie* sit „Ave“ bad,
hvor Mindets Røst
i Vaar og Høst
om *Volmer* og hans *Tove* taler.

Den Lind blev plantet det Gyldenaar,
da *Sønderjylland* kom tilbage,
da efter Vinter vi fik en Vaar,
hvortil vi aldrig før saa Mage,
og som et Eventyr det lyder end
for danske Kvinder og for danske Mænd,
at *det* blev helt,
som før var delt,
og Ledet atter kom i Lave.

Mens Linden løves i Dannevang,
og Lærken slaar de muntre Triller,
da skal det mindes med frejdig Sang,
at *Kongeaa* ej mere skiller,
at dansk blev atter Sønderjyllands Jord,
en røvet Datter fandt igen sin Mo'r. . .
I Lindens Ly
her i vor By
skal danske Sange glade tone!

Pigerne: (Mel.: „Vort Modersmaal er dejligt“.)

Ja, frejddigt skal det tone, mens Tider skifter om:
Vor Søster og vor Broder igen tilbage kom,
tog atter Plads og Sæde i vore Fædres Gaard
og trofast ved vor Side i Sorg og Glæde staar.

Hvad Fædrene de kæmped, hvad Mødrene de græd,
 det blev jo dog omsider til en livsalig Sæd,
 hver Bøn, som steg mod Himlen fra Hjertets Dyb i Løn,
 den kom med Fryd tilbage en Foraarsmorgen skøn.

Linden: (Reciteret af Pastor H. Axelsen-Drejer.)

Her jeg plantet blev i sjællandsk Jord,
 mine Rødder dybt i Muld sig gemmer,
 plantet blev det Gyldenaar i Fjor,
 som til sene Tider ingen glemmer.

Her jeg løves skal hver nyfødt Vaar,
 over dem, der dvæler her, jeg skygger,
 vokser stærk og større Aar for Aar,
 mens bag Bladehanget Fuglen bygger.

I den lyse Sommer Fuglens Røst
 synge skal om Aaret uden Mage,
 da fra Sønderjyllands fagre Kyst
 danske Mænd og Kvinder kom tilbage.

Som mit Løv er lyst i denne Stund,
 saa skal Mindet staa i lyse Klæder,
 Mindet om den frelste Odelsgrund,
 som blev dansk med Ære og med Hæder.

Ungdomsskare! Se, hvor rank jeg staaer
 og mod Solen mine Grene strækker.
 Værn om mig i Vinter og i Vaar!
 fylk om mig jer glad i tætte Rækker!

(Mel.: „Dannevang ved grønne Bred“.)

Karlene:

Gamle Danmark, søndret, delt
 slaet tungt til Jorden!
 Atter samlet, atter helt,
 atter Enhed vorden!
 Vristet ud af Fjendehaand
 over faldnes Grave,
 bundet fast med stærke Baand, —
 Ledet er i Lave!

Ledet skal vi vogte tro,
 ingen maa det bryde!
 Bygge Værn i eget Bo,
 saa vi Trods kan byde
 Mismod, Tvedragt, Kiv og Splid,
 spænde vore Kræfter;
 da vil der en Grødetid
 vise sig derefter.

(Mel.: „Danmark, dejligst Vang og Vænge“.)

Alle:

Gamle Danmark! Ung du stiger
 frem af Tidens Flod!
 Ældst imellem Verdens Riger
 tusind Aar du stod.
 Snart i Fald og snart i Sæde!
 Aldrig brudt blev dog den Kæde,
 som til Nutid Fortid binder:
 dine dyre Minder.

Gamle Danmark! Moder kære!
 Gennem Sorg og Lyst
 vil vi dine Byrder bære,
 værne tro din Kyst.
 Dine Døtre, dine Sønner
 du med rige Gaver lønner.
 Vi for dig, mens Bølgen ruller,
 Skulder staar ved Skulder!

„Pedersborg Ungdom“ værner og vedligeholder
 Mindepladsen.

STENSTRUP-MINDET

Lynge Sogn, Alsted Herred.

En Del af Stenstrup Bys Beboere har paa Initiativ af Gaardejer Frederik Andersen, Stenstrup, rejst et Minde for Genforeningen, formet som et middelalderligt Bystævne.

Paa en aaben Plads i Byens Midte plantedes et Kastanietræ, som nu er vokset godt til. Omkring Træet blev lagt en Kreds af flade Sten, og paa en noget større Sten, forrest i Kredsen, staar Aarstallene:

1864—1920

Aarsdagen for Genforeningen, Valdemarsdag 15. Juni 1921, indviedes Mindepladsen ved en mindre Festlighed, hvor Sognets Præst og Lærer talte.

Byen værner og vedligeholder Mindepladsen.

SIGERSTED-MINDET

Sigersted Sogn, Ringsted Herred.

Amtets ejendommeligste Genforenings - Mindesmærke findes i Sigersted Kirke, paa Kirkeskibets nordre Væg. Her blev der den 25. Marts 1865 afsløret en Marmortavle over fire i 1864 faldne Soldater fra Sognet. Deriblandt Ole Jørgensen, som var den første danske Soldat, som faldt i Krigen (ved Mysunde 2. Februar). Tavlen blev lavet af den slesvigske Billedhugger Kleving og bekostet af Sognets Beboere, men den var uskøn, som den, uden Indfatning, sad paa Skibets Nordvæg. Ved en Indsamling blandt Sognets Beboere blev der i 1920 bekostet en Ramme, udført i Stukkatur, hvori Sønderjyllands to Løver er anbragt samt Aarstallene da vi tabte, og da vi fik Sønderjylland tilbage:

1864—1920

Ved Festgudstjenesten paa Genforeningsdagen, 9. Juli 1920, fandt Afsløringen Sted. For Sognets Beboere, der alle deltog i Festen, blev det et af de højtideligste og skønneste Øjeblikke, de havde oplevet,

særlig for Enken efter den i 1864 første faldne danske Soldat, Ole Jørgensen i Sigersted, som overværede Højtideligheden. Hun døde 10. November 1925. Afsløringen foretoges af Sognepræsten, P. Severinsen, Bringstrup, hvis Tales Tekst var: Fremtid gror af dyre Minder.

ALLINDEMAGLE-STENEN

Allindemagle Sogn, Ringsted Herred.

Lærer Richardt Andersen og Skolebørnene i Allindemagle Skole har ved et lille Anlæg, den gamle Legeplads, tæt op til Skolen og ud til Landevejen Ringsted—Holbæk rejst en mindre Genforeningssten ved Foden af en lille Høj.

Stenen laa næsten skjult i Jorden tæt ved, hvor den nu er rejst. Skolebørnene sled vældigt med at faa den gravet ud og slæbt paa Plads. Genforeningsdagen, 9. Juli 1920, blev den rejst og afsløret ved en lille Festlighed, der overværedes af alle Skolebørnene og deres Lærer med Husstand. I sin Festtale til Børnene gik Lærer Andersen ud fra et af ham i Dagens Anledning forfattet Vers:

Det mærkelige Aar med Flaget højt paa Stang,
med Lysglimt bag Sky, med Sol over Vang,
med Haab om en Fremtid, hvor Fred fæster Bo,
hvor atter bli'r bygget den afbrudte Bro,
hvor det brudte kan heles ved Nøjsomhed og Flid,
naar hver kun vil bruge den kostbare Tid.

Indskriften paa Stenen, der er bestemt af Lærer Andersen, lyder:

. SØNDERJYLLAND

1920.

Mellem Sønderjylland og Aarstallet er der indhugget to korsstillede Dannebrogslag. Stenen er ca. 1 m høj og af en smuk Form, „velegnet“, som Lærer Andersen sagde, „til at stilles op som et lille beskedent Minde om den for os alle saa vidunderlige Begivenhed. Og vi har haft og har megen Glæde af Stenen, der virker saa hjemligt og hyggeligt i Harmoni med Omgivelserne; — fordringsløs og dog manende Børn og Voksne til aldrig at glemme det mærkelige Aar med Flaget højt paa Stang“.

Kommunen værner og vedligeholder Mindestenen.

VIGERSTED-STENEN

Vigersted Sogn, Ringsted Herred.

Uden for Vigersted Præstegaard ved Vejen fra Kværkeby til Borup og med den gamle „Kirkelade“ som Baggrund har tidligere Sognepræst i Vigersted G. G. Krog-Meyer, nu Pastor emer., Sorø, ladet rejse en Genforeningssten. Den gamle Præstemand er en Nevø af den kendte danske Præst H. Krog-Meyer i Ulkebøl i Sønderjylland, der allerede i 1848 gjorde Modstand mod alle Hertugens Overgreb og under begge Krigene var en gæstfri Vært imod en Mængde danske Officerer og Menige, som var indkvarteret i Præstegaarden, og som 29. Juni 1864, da Tyskerne besatte Ulkebøl, nægtede at stryge Dannebrog, der vajede i Præstegaardshaven. Flaget blev derfor nedskudt, men H. Krog-Meyer samlede det op og tog det senere med til Snoldelev paa Sjælland, hvortil han rejste efter Udvisningen i August 1864, da han, saavel som Broderen, Pastor C. Krog-Meyer i Satrup, nægtede at aflægge tysk Faneed. Efterfølgerne i

Snoldelev Præsteembede opbevarede trofast det gamle Flag, og Genforeningsdagen, 9. Juli 1920, blev det tillige med et Maleri af H. Krog-Meyer ophængt i Koret i Ulkebøl Kirke.

Den overordentlig smukke Plads ved Præstegaarden ud til den alfare Vej, hvor den gamle Præstemand rejste sin Mindesten, er af prosaisk Oprindelse, idet det er et tidligere Møddingsted, saa det var et stort Arbejde at faa det ryddet, da en Mængde store, tildels tildækkede Sten laa i Møddingstedets Bund. Disse blev fjernet, og Pladsen blev planeret og beplantet med godt 200 forskellige Løvtræer, saa det blev et lille hyggeligt og lunt Anlæg. Forøvrigt viste det sig efter at Anlægget var beplantet og Mindestenen rejst, at Pladsen ikke tilhørte Præstegaarden, men var gammel Gadejord.

Mindestenen er en 2 m høj rød-hvidkornet Granitsten, fundet i Humleøre Skov, 2 km fra Præstegaarden, hvor den laa tildels skjult i Skovbunden. Den blev efter at være kørt til Vigersted rejst paa en græsklædt Jordhøj og med Indskriften:

NORDSLESVIG

1920

OG ALDRIG MISTER DEN SIT HAAB,
DER BLIVER MINDET TRO.

„Ved at sætte Nordslesvig vilde jeg,“ sagde den gamle Præstemand, „pointere, at vi ikke fik alt det tilbage, som vi havde mistet. Det har smertet mig at se andre Mindesten med Indskriften som f. Eks.: Sønderjylland genvunden. . . . De to Linier nederst

paa Stenen satte jeg for at udtrykke Haabet om, at en Gang vil „det skilte atter bøje sig sammen“.

I Nørholm Slotspark ved Varde har nu afdøde Stamhusbesidderinde, Frk. I. K. Rosenørn-Teilmann rejst en Sten med samme Indskrift, kun at Tanken er udtrykt mere direkte ved for „Nordslesvig 1920“ at sætte: „Den halve Genforening 1920“. De to nederste Linier er fuldstændig ens, og ejendommeligt nok er Indskriften i Vestjylland forfattet allerede i 1884. Saa her har uafhængigt af hinanden en gammel sjællandsk Præstemand og en aldrende Stamhusbesidderinde i Vestjylland givet Stenen, som de rejste ved Genforeningen, den samme Indskrift, den ene endda forfattet saa tidligt som 1884.

Mindestenen i Vigersted blev uden Festlighed opstillet i Efteraaret 1921, og da Pastor G. G. Krog-Meyer i Sommeren 1924 tog sin Afsked og rejste til Sorø, overdroges Mindestenen til Kommunen, som lovede at værne og vedligeholde den.

MULSTRUP-STENEN

Nordrup Sogn, Ringsted Herred.

Beboerne i Mulstrup rejste i 1920 en Genforeningssten og plantede en Eg, der er i god Vækst, paa en Plads ved Gadekæret, som derefter blev indhegnet. Stenen er ikke særlig stor, men af smuk Form. Den er fundet paa en Mark, tilhørende Gaardejer Fr. Sørensen, Pilebjerggaard. Ejeren skænkede Stenen og indhuggede personlig den af ham foreslaaede Indskrift:

15. JUNI 1920

Lørdag den 10. Juli 1920 blev Mindet indviet.

Lærer Clausen plantede det lille Egetræ, medens den store Forsamling sang: „Der er et yndigt Land“. Derefter talte Lærer Clausen om Sønderjydernes nationale Kamp, og under Hurra-Raab afsløredes Mindestenen. Ved et efterfølgende festligt Kaffe bord fortalte Højskolelærer P. Rydbert Rejseminder fra Afstemningsdagen i Sønderjylland, og Lærer Clausen talte for Veteranerne, der var indbudt som Æresgæster.

Gdr. Chr. Nielsen, Lillevangsgaard, har skænket Grunden, hvorpaa Stenen, der vedligeholdes af Byens Beboere, er rejst.

TERSLEV-STENEN

Terslev Sogn, Ringsted Herred.

Forpagter Luun, tidligere Sophiendal, tog Initiativet til, at der i 1920 blev rejst en Genforeningssten i Terslev By.

Mindestenen blev fundet paa Sophiendals Mark og af Forpagter Luun transporteret til Opstillingspladsen i Terslev By ud for Brugsforeningen og ud til Gaden. Udgifterne ved Rejsningen afholdtes i Fællesskab af Sognets Beboere.

Forpagter Luun foreslog Indskriften, hvis øverste Linie følger Stenens Runding:

NORDSLESVIGS GENFORENING MED DANMARK

9. JULI 1920.

Efter en Festgudstjeneste paa Genforeningsdagen, 9. Juli 1920, afsløredes Mindestenen i Overværelse af Størsteparten af Sognets Beboere. Dr. Storm Nielsen, Terslev, talte og afslørede Stenen, som han paa Udvalgets Vegne overdrog til Kommunen, der lovede at værne og vedligeholde den.

ULSTRUP-STENEN

Terslev Sogn, Ringsted Herred.

Fhv. Gaardejer I. Ingvorsen, Ulstrup By, har i Gaardens Have ud til offentlig Vej rejst en Sten til Minde om Genforeningen. Den gamle 75-aarige Gaardejer, f. 1845, har personlig indhugget Indskriften og rejst Stenen, der er taget fra Stendiget, som omgav den gamle Slægtsgaard, hvor Søn fulgte Fader siden Kristian den Fjerdes Tid.

Den ret store Sten staar paa en Cementfod, hvorom der er lagt mindre, flade Sten, kranset med en Rabat af Hvidkløver og udenom en Gangsti. Ned mod den stærkt trafikerede offentlige Vej er en stor Græsplæne med Flagstang i Midten og to Birke-træer ved hver Side, der, ikke mindst, naar Dannebrog vajer paa den høje Flagstang, er med til at fremhæve det i sig selv smukke Genforenings-Mindesmærke. Baggrunden for Stenen er baade smuk og ejendommelig, en Halvcirkel, dannet af 36 Favne Kampesten, hentet fra Gaardens gamle Havedige.

Indskriften paa Stenen er forfattet af Lektor Henrik Ussing, Sorø:

9/7 — 1920

TIL MINDE OM GENFORENINGENS DAG,
DA DYB(B)ØL HEJSTE DET DANSKE FLAG.
DA FORTIDS STRID VI TIL GRAVEN BAR,
ER STENEN REJST AF EN SJÆLLANDSFAR.

Paa Stenens Fod:

I. INGVORSEN.

Den gamle sjællandske Bonde har Ære af sit Stenhuggerarbejde og ejendommelige Genforenings-

minde, der stod færdig til Genforeningsdagen, hvor det, uden særlig Højtidelighed, stiltfærdigt indgik som Arvegods i den aarhundredaarige Slægtsgaard. — Den nyfigent, jagende Turist vil upaaagtet fare forbi en saadan Mindesten. Det er jo ikke nogen Seværdighed, men et Minde, der jævnt og stiltfærdigt fortæller om det danske Folks Glæde ved Genforeningen; om en Stund, da Folkets Lykke følte helt ud i den ringeste Vraa og forenede alle i fælles Glæde og Taknemmelighed. Saa enkelt og usammensat er dette Mindes Tale, at selv et Barn kan fatte det. Børn vil lege omkring det, deres Barndoms minder vil slynge sig ogsaa om det. De vil komme til at holde af det, fordi det hører med til deres Hjem, deres By, og fordi deres Forældre eller Slægt længere tilbage har været med at rejse det. Deres Tanker vil vandre tilbage til Tider, der ligger forud for deres eget Liv, men som de alligevel hører til, til Hændelser, som de ikke har haft Del i, men som alligevel rører ved dem. Og de vil føle sig stærkere knyttet til det Folk, som de er rundet af. De vil staa stille foran den graa Mindesten udenfor Hjemmets Dør og gentage, som Nebsagerstenen i Jylland:

Halvhundred Aar var Danmark delt,
Nu er det atter blevet helt.

HASLEV HØJSKOLE'S-STEN

Haslev Sogn, Ringsted Herred.

Ved Haslev Højskole rejste Forstander Davidsen i 1923 en Sten til Minde om Genforeningen. Det er en godt 2000 kg tung, lys Granitsten, fundet i en Mark i Højskolens Nærhed. Den er opstillet paa tre noget mindre Sten som Underliggere. Indskriften er

bestemt af Forstander Davidsen. Det er et Par Linier af Apostlenes Gerninger. De staar paa Stenen i en elipseformet Indhugning under Aarstallet:

1 9 2 0

GUD FASTSÆTTER TIDERNE
OG GRÆNSERNE FOR FOLKENES BOLIGER.
ACTA 17— —

Søndag den 26. Juli 1923 afsløredes Stenen. Afsløringen fik en særlig højtidelig Stemning ved, at 40 Sønderjyder fra Flensborg og Omegn, der i de Dage var paa Besøg i Haslev, deltog i Festen.

I Solskin og under smældende Flag samledes Deltagerne ved den flagsmykkede Sten, hvorover der var rejst en smuk Port af Flag, Blomster og Grønt. Højskoleeleverne, som var klædt i hvidt med røde Sløjfer, sang flerstemmig, og Højskolelærer Christensen, der førte Højskolens smukke Silkefane, sang nogle Solopartier, støttet af Elevkoret, hvorefter Forstander Davidsen holdt Afsløringstalen, og sluttede saaledes:

Denne Sten, vi afslører i Dag, skal være et Minde og et Vidne. Et Minde om, at Gud har flyttet Grænsen Syd paa, og minde os om Guds Velgerning imod os. Gud gjorde det, og vi skylder ham Tak derfor. Stenen skal tillige være et Vidne. Vi har i Dag Besøg af nogle af vore Landsmænd Syd for Grænsen, og det skal siges her: Det er Gud, der satte Grænsen, det er ikke Tyskerne eller de andre Nationer. Stenen skal være et Vidne om, at det er Gud, der bestemmer, og den skal minde os om, at der er nogle tilbage endnu, der sukker og tynget af

Angst længes tilbage til os, minde os om, at den almægtige Gud hører Bønner.

Jeg tror ikke paa Diplomatiets Kunst i den Forstand, heller ikke paa Krigskunst, men jeg tror paa den almægtige Gud. Tal med ham om, hvad der ligger jer paa Hjertet, og han vil høre jer. Det skal være eder en Trøst, at det ikke er Danmark eller Tyskland eller nogen anden Nation, men Gud, der bestemmer Grænsen.

— — —

Afskeden med Sydslesvigerne var maaske Festens mest uforglemmelige Øjeblik. Mange var bevæget og havde Taarer i Øjnene, da Sydslesvigerne under de 150 hvidklædte Højskoleelevers Afskedssang drog bort. De unge Piger sang med graadkvalte Stemmer og viftede og viftede indtil vore Landsmænd var ude af Syne. — Det var Moderlandets vemodtunge, men opmuntrende Hilsen til de bortdragende Børn.

— — —

Da Deltagerne gik op mod Skolen efter Afsløringen, sad gamle Lærer Hansen ved Vinduet, støttet af kærlige Hænder, og forsøgte at vinke. Han, der fra sin tidligste Ungdom havde baaret Sønderjylland i sit Hjerte, skulde opleve denne Fest, som hans sidste her paa Jorden. Søndagen efter var han død.

Haslev Højskole har overtaget Mindestenen.

TEESTRUP-STENEN

Teestrup Sogn, Ringsted Herred.

Ved Teestrup Forsamlingshus rejste Byens Beboere en Sten til Minde om Genforeningen. Det er en stor, mørkegraa Granitsten, hvis Flade er krydset af flere ophøjede Riller. Den stod oprindelig paa

en Gravhøj paa Gaardejer Chr. Olsens Mark, Egeledsgaard, Teestrup Sogn. Og enkelte af Byens ældste rystede paa Hovedet ved Tanken om, at Stenen skulde flyttes fra Gravhøjen. De mente, det aldrig vilde gaa godt. Det havde ogsaa sine Vanskeligheder. De to første Vogne, hvorpaa den blev læsset, gik i Stykker, men den tredje holdt. Stenen slæbtes til Byen og opstilledes, omgivet af en Halvcirkel af mindre Sten. I Fundamentet nedlagdes en Flaske, indeholdende en Liste med Navnene paa de af Byens Beboere, der havde givet Bidrag til Stenens Rejsning.

Gaardejerne L. P. Christensen og Chr. Olsen foreslog som Indskrift:

SØNDERJYLLAND
GENFORENET MED
DANMARK
9/7 — 1920

Aarsdagen for Genforeningen, 9. Juli 1921, afslørede Mindesmærket af Sognets daværende Præst, S. A. Nissen, nu Hvedstrup; hvorefter Festen fortsattes i Forsamlingshuset.

Mindestenen er overgivet til Byen, som værner og vedligeholder den.

SKUDERLØSE-MINDET

Teestrup Sogn, Ringsted Herred.

I Haven foran Skuderløse Forsamlingshus, midt i Byen, har Beboerne plantet et Egetræ og rejst en mindre Sten til Minde om Genforeningen.

Den lille, godt 1 m høje Mindesten er rejst paa et Underlag af mindre Sten. Indskriften er:

9/7 — 1920

SØNDERJYLLAND

GENFORENET MED DANMARK

Bag Stenen er Egetræet plantet. Det er med Tilladelse af Godsejer Post hentet i Broksø Skov, Herlufmagle Sogn; og det voksede godt til Trods for den ugunstige Plantetid, først i Juli Maaned.

Ved Indvielsen, Genforeningsdagen 9. Juli 1920, blev der talt af Sognepræsten, S. A. Nissen, nu Hvedstrup, og Seminarielærer Lambertsen, Haslev. Den førstnævnte indviede Mindet.

Foran Mindestenen og Egen, men udenfor Haven, ligger Byens to gamle Tingsten, der kaldes „Majstenen“, og som vel i sin Tid har ligget under Byens Majtræ. De er nu med til at fremhæve Genforeningsmindet og forbinde Fortid og Nutid.

Bestyrelsen for Forsamlingshuset værner og vedligeholder Mindesmærket.

HALKEVAD-STENEN

Skørpinge Sogn, Vester-Flakkebjærg Herred.

I „Halkevad Mindelund“, der i 1918, ved Afsløringen af en Mindesten over Budstikke-Bojsen, Præst i Skørpinge, indviedes til „Sorø Amts Mindelund“, hvor det er Hensigten fremtidig at rejse Mindesten over fortjente Mænd fra Amtet, rejstes i 1920 en Genforeningssten. Allerede i 1881 rejstes der i Lunden, hvor der om Sommeren gennem mange Aar har været afholdt Folkemøder, det første Monument: en Mindesten for Fr. VII. Det var den landskendte, nu afdøde Smed og Forfatter, Johannes Vedel, Høve, „Smeden fra Høve“, som foranledigede

Monumentet rejst af Bestyrelsen for Sorø Amts 4. Valgkreds, der fik lagt Servitut paa Lunden, saa den fremtidig skulde være en Lystskov. Samtidig valgtes en Lokalbestyrelse, der sammen med Valgkredsens Bestyrelse vedligeholder og værner om Mindelunden. Bestyrelsen for „Halkevad Mindelund“, hvis mangeaarige Formand var den førnævnte fhv. Smed og Forfatter Johannes Vedel, Høve, lod Genforeningsstenen rejse. Det er en ret stor, 2 m høj og 2 m bred, mørkegraa Granitsten, i hvis Bagside der findes en Række Sprænghuller. Den er fundet ved de i Nærheden af Slagelse Lystskov beliggende to Smaasøer „Holger Danskes Brillen“. Efter den 10 km lange og til Tider vanskelige Transport opstilledes Stenen i sin oprindelige Form uden Tilhugning og Udsmykning af nogen Art paa en Jordhøj, omsat med en Kreds af mindre Sten.

Indskriften:

SØNDERJYLLAND VUNDET —
DET ER DANMARKS MAAL

1920

er de to sidste Linier af Fr. Paludan-Müllers Sang:
„Brat af Slaget rammet“.

Søndag den 29. August 1920 var der Afslørings- og Genforeningsfest. Store Folkeskarer fra Egnen flokkedes om Talerstolen ved Siden af den tilhullede Mindesten. Forstander Bech, Flakkebjærg Ungdomshjem, nu Barnets Højskole, Hindholm, bød velkommen paa Bestyrelsens Vegne, idet han oplyste, at et Ildebefindende havde hindret gamle Johannes Vedel, der skulde have ledet Festen, i at være til Stede. Daværende Udenrigsminister, Dr. phil L. Moltesen og

Redaktør Marott talte, førstnævnte afslørede Mindestenen. Efter en Pause talte Lærer Arnth Jensen, Gerlev, der særlig henvendte sig til de unge, som havde givet Møde i stort Tal.

Mindelundens Bestyrelse værner og vedligeholder Stenen.

GIMLINGE-STENEN

Gimlinge Sogn, Vester-Flakkebjerg Herred.

Genforeningsstenen i Gimlinge er rejst paa et lille, trekantet Stykke Gadejord mellem Skolen og Gadekæret, paa alle Sider omgivet af Veje. Mindestenen, der er 1,5 m høj og spids opefter, er hentet ude fra den store Gimlinge Enghave, hvor den laa paa en Englod, tilhørende daværende Gaardejer Herm. Hansen, Gimlinge, der skænkede den til Udvalget, som forestod Rejsningen. Det er en usædvanlig smukt formet, graalig Granitsten med tydelig markerede sorte, bølgeformede Aarer.

Midlerne til Stenens Rejsning tilvejebragtes i det væsentligste ved en i Præstegaardshaven afholdt Bazar, hvortil Sognets Beboere havde skænket Gaver og frivillige Bidrag.

Paa Stenens Forside er indhugget en af Lærer Brøns forfattet Indskrift:

9. JULI

SØNDERJYLLAND TROFAST,
DYREKØBT OG LÆNGE SAVNET,
NU AF MODER DANMARK
ATTER FAVNET.

1920.

Paa den nordlige Side er indhugget en Om-
skrivning af et Telegram Venner i Hjembæk,
Holbæk Amt, sendte „Flensborg Avis“ paa Gen-
foreningsdagen:

VEMODSFULDT — MEN MED HAAB,
VI TÆNKER PAA DE MANGE,
SOM STAAR TILBAGE
PAA DE SØNDRE VANGE.

Og paa den søndre Side:

REJST AF BEBOERNE
I GIMLINGE SOGN.

Stenen blev rejst i Forsommeren 1920, hvorefter Udvalget, der havde ledet Arbejdet ved Rejsningen, tiltraadt af forskellige Mænd fra de omliggende Byer, indbød til Afslørings- og Genforeningsstet Søndag den 18. Juli 1920. En særlig Indbydelse var udsendt til Omegnens Veteraner, ialt 40, der saa godt som alle gav Møde.

Efter en Festgudstjeneste i Kirken samledes de godt 1000 Mennesker i den store Præstegaardshave, der ligesom den øvrige By var rigt flagsmykket. Fra Verandaen, hvor Udvalgets Formand, Johs. T. Christensen, Vollerup, holdt en kort Velkomsttale, blev der af et Dame- og Herrekor sunget flerstemmig Sang, hvorefter Dr. H. L. Møller og Fru Jutta Skrumsager talte. Med Musik i Spidsen gik Forsamlingen ned til Genforeningsstenen, hvor Folketingsmand, Lærer Arnth Jensen, Gerlev, talte og foretog Afsløringen.

Festen fortsattes derefter i Præstegaardshaven, hvor der var forskellig Underholdning, og hvor der blandt flere Sange blev sunget en til Dagen forfattet

Sang af Gaardejer Johs. T. Christensen, Vollerup:
„En Hilsen til Sydslesvigerne“, der sluttede med
Verset:

Et Hjertebaand jeg knytter til Moder Danmark fast.
I Hjertet Grænsen skærer, men Baandet aldrig brast,
Gud skærme jere Veje, er Moderbønnens Ord.
Han give Trøst i Trængsel og Kraft i Gerning stor.

Hædersgæsterne, de gamle Veteraner, blev særlig
beværtet, og ved Mørkets Frembrud afbrændtes et
Festfyrværkeri, for saa at slutte med Afsyngelsen af
den gamle Korsfarersang: „Dejlig er Jordan“.

Kommunen værner og vedligeholder Mindes-
mærket.

HYLLESTED-STENEN

Hyllested Sogn, Vester-Flakkebjerg Herred.

Midt i Hyllested By laa gennem mange Slægtled
et Gadekær, „Smedie-Gadekæret“, som efterhaanden
tildels blev fyldt med allehaande Uhumskheder og
Ragelse, der om Sommeren udsendte en forfærdelig
Stank, og hvis Omgivelser saa mildest talt meget
uhyggelige ud. I 1920 foreslog derfor Gaardejer Ole
Hansen, at Byens Folk i Fællesskab skulde hjælpes
ad med at faa Gadekæret opfyldt og planeret, hvad
der vandt almindelig Tilslutning, saa Folk tog fat
med vældig Iver. De, der havde Køretøj, kørte Jord,
og de, som ikke havde Køretøj, hjalp til paa anden
Maade, saa Gadekæret i Løbet af kort Tid blev op-
fyldt med godt 500 Læs Jord, og paa den planerede
Plads anlagdes et Anlæg, hvor Beboerne ønskede at
rejse en Genforeningssten. Men hvor fandtes der
en brugelig Sten, større Sten var ikke almindelige

i Sognet eller Omegnen. Ole Hansen opdagede imidlertid, at der paa Stien lige op til Kirkegaardsmuren laa en større Sten, som, da den blev udgravet, viste sig at være en smuk Natursten, der endogsaa gik lidt ind under Kirkegaardsmuren. Begejstringen blandt Byens Folk var stor baade for Anlægget og særlig for Stenen. Den blev slæbt de godt 100 m hen til det nyanlagte Anlæg, hvor den blev rejst paa en lille Jordhøj med en stor Møllesten til Fundament.

Ole Hansen foreslog og tegnede Indskriften, de to historiske Aarstal:

1 8 6 4

1 9 2 0

Afsløringen, 8. Juli 1921, blev en stor, smuk Fest, hvori alle Sognets Beboere og mange udenogsns deltog. Flakkebjerg Ungdomshjems Orkester spillede, og to gamle Veteraner var til Stede som Hædersgæster: fhv. Smed, Forfatter Johannes Vedel, Høve, der var født i Hyllested, og Bmd. Johan Sørensen, Hyllested, for hvem Dagen blev en rigtig Højtidsfest.

Festen begyndte i det nærliggende Forsamlingshus, hvor Udvalgsformanden redegjorde for det store Arbejde med Opfyldningen af Gadekæret, Beplantningen og Rejsningen af Mindestenen. Derefter talte Sognets daværende Præst, J. Windfeld, Lærer Kæstel, Arløse, og Veteran, Johannes Vedel, Høve. Hele Forsamlingen marcherede efter Talerne hen i Anlægget, hvor Udvalgsformanden afslørede Genforeningsstenen og overgav Stenen og Anlægget til Kommunens fremtidige Værn og Vedligeholdelse.

GREVSKABET HOLSTEINBORG'S STEN

Holsteinborg Sogn, Vester-Flakkebjærg Herred.

Den Vejfarende paa Skælskør—Næstved Landevej kommer uventet til en høj, slank Kampesten, der staar i et Skovbryn med grønt Græs rundt om, indrammet af et Jærngitter ind mod Skoven, men med Adgang fra Landevejen. Baggrunden er unge Graner og fine Lærketræer. Her er i Sommer-Middagstiden svalt og stille. Fuglestemmerne høres tydeligt sammen med Vindens bløde Sus i Trætoppene.

Den rødgraa Granitsten, hvis Vægt er godt 5000 kg, har den nu afdøde Lensgreve F. C. C. C. Holstein til Holsteinborg fundet i Skovbunden ca. 1 km fra Stedet, hvor den er rejst.

Ord for Ord maa man stave sig gennem Indskriften, der dækker Stenens Forside:

1920.

BRUDT BLEV FANGEBAAND
FRELST FRA FJENDEHAAND
SØNDERJYDEN VENDTE HJEM.

END ER LANDET DELT
HALVT KAN VORDE HELT
HAAB AF SORG
SKAL VOKSE FREM.

Indskriften er forfattet af Lensgreven. De første Bogstaver i hver Linie er større end de andre, ligesom i de gamle Sang- og Salmebøger. Det er et smukt udført Arbejde, men gamle Stenhugger Jensen i Næstved sagde ogsaa, at han havde gjort sig Umage med Indhugningen.

Den afdøde Lensgreve har, som allerede nævnt, udvalgt Stenen, og Godsets Folk har flyttet den til dens nuværende Plads i Fyrendal Skov ved Rude By ud til Skælskør—Næstved Landevej. Den 7. Oktober 1920 blev Stenen rejst, men der var ingen særlig Højtidelighed, kun Lensgreve F. C. C. C. Holstein med Familie var til Stede.

Mindestenen værnes og vedligeholdes af Holsteinborg Gods.

FUGLEBJÆRG-STENEN

Fuglebjærg Sogn, Øster-Flakkebjærg Herred.

Ved en i „Palmevænget“ ved Fuglebjærg afholdt Genforenings- og Folkefest var Tilslutningen saa overvældende, at de økonomiske Rammer sprængtes og et Nettooverskud paa flere Hundrede Kroner henstod ubenyttet, indtil Sognets Beboere i Forsommeren 1922 enedes om at rejse en Genforeningssten. Der valgtes en Komité, hvis Formand var Sogneraadsformand, Købmand Julius Høyberg.

Komitéen foranstaltede en Indsamling i Sognet og fik overladt Overskudet fra Folkefesten, saa det økonomiske Grundlag for Mindestenens Rejsning løstes hurtigt og let, det var mere vanskeligt at finde en velegnet Sten og Plads til Opstillingen. — En velformet 3000 kg tung Sten blev dog efter en Del Søgen fundet i Kastrup Dyrehave, og nu afdøde Apoteker L. Wibolt skænkede derefter en Plads paa Apotekets Grund, hvor Krummerup Vejen støder til Skælskør—Næstved Landevej. Forpagter Bruun, Fuglebjærggaard, kørte Stenen fra Dyrehaven til Vej-hjørnet ved Apoteket, hvor den opstilledes paa en

græsklædt Jordhøj, flankeret af to Rødtjørne og skærmet af et Jernstakit.

Bjørnsøns kendte Vers er indhugget paa Stenens Forside:

ALT, HVAD FÆDRENE HAR KÆMPET,
MØDRENE HAR GRÆDT,
HAR DEN HERRE STILLE LÆMPET,
SAA VI VANDT VOR RET.

Og paa den venstre Side:

GENFORENINGEN
15. JUNI 1920.

Den 15. Juni 1922 afsløredes Mindestenen. Afsløringstalen holdtes af Sønderjyden, Forpagter Bruun, Fuglebjærggaard, og Veteran fra 1864, fhv. Gaardejer Carl Hansen, Højbjerg, Førlev Sogn, afslørede Stenen, der stod dækket af et Dannebrog'sflag, som med slap Line var fastgjort til en bag Stenen rejst Flagstang, hvor det gik til Tops, medens Forsamlingen sang: „Hil dig vor Fane“.

Kommunen værner og vedligeholder Mindestenen.

SNESLEV-STENEN

Førlev Sogn, Øster-Flakkebjerg Herred.

Ved Landevejen gennem Sneslev By rejste Skoledistriktets Beboere i 1921 en Genforeningssten paa en Plads, som i dette Øjemed opfyldtes i Kanten af Byens store, smukke Gadekær.

Gaardejer P. Hansen, Sneslev Møllegaard, fremkom med Forslag til at rejse Stenen, der er en godt 2 m høj Granitsten med en Vægt af 6000 kg. Den

er fundet i en udgravet Kæmpehøj paa Snesev Møllegaards Mark, hvorfra den blev trukket af 6 Heste. Et Udvalg med Lærer J. Noer, Snesev, nu Skibby, som Formand, forestod Rejsningen og bestemte Indskriften, de to sidste Linier af J. Helms: „Jeg elsker de grønne Lunde“.

1864—1920.

END ER DER EN GUD FOROVEN,
DER RAADER FOR DANMARKS SAG.

Den 7. Maj 1922 blev Stenen afsløret med efterfølgende festligt Samvær i Forsamlingshuset, hvor Fru Martha Ottesen talte.

Kommunen værner og vedligeholder Mindestenen.

REJNSTRUP-STENEN

Gunderslev Sogn, Øster-Flakkebjerg Herred.

Beboerne i Rejnstrup By rejste sidst paa Aaret 1920 en mindre Sten til Minde om Genforeningen. Stenen, som er rejst ved Byens Gadekær, har tidligere tjent som Trappesten ved Gaardejer Jens Jensens gamle Gaard i Rejnstrup, hvad den glatlidte Forside tydeligt bærer Vidne om. Den er rejst i en Fod af Cement og foran staar fire mindre Sten og bagved er plantet fire Cypresser medens den egentlige Baggrund er Graner.

Lærer Togeskov-Jensen har foreslaaet Indskriften:

SØNDERJYLLAND
VUNDET,
DET ER DANMARKS MAAL.

GENFORENINGEN

1920.

Nytaarsaftensdag, 31. December 1920, afsløredes Stenen ved en lille Højtidelighed, hvor Lærer Togs-kov-Jensen holdt en kort Tale og Forsamlingen sang Fr. Paludan Müllers Sang: „Brat af Slaget rammet“, fra hvilken Sang Linierne, der er indhugget øverst paa Stenen, er taget.

Kommunen værner og vedligeholder Mindesmærket.

KYSE-STENEN

Vallensved Sogn, Øster-Flakkebjerg Herred.

Omtrent midt i Kyse By paa et lille Stykke Gadejord, formentlig det gamle Bystævne, har Byens Beboere i Fællesskab rejst et Minde for Genforeningen. Det staar umiddelbart ud til Landevejen Næstved-Slagelse og bestaar af to Sten. En stor, nærmest firkantet Sten, ovenpaa og sammenføjet hermed ligger en mindre med en flad Side, paa hvilken er indhugget:

GENFORENINGEN

1920.

Stenene er skænket af Gaardforpagter Hans Petersen, Kyse, i hvis Markskel de laa. Byens Beboere slæbte dem paa en Sluffe til Opstillingsstedet, der rengjordes, planeredes og indhegnedes med en Ligusterhæk.

Søndag Eftermiddag, den 2. Oktober 1920, afsløredes Mindestenen ved en lille Festlighed, i hvilken Størsteparten af Sognets Beboere deltog. Sognets daværende Præst, Oldenborg-Poulsen, holdt en kort Tale og afslørede Stenen.

Ved frivillige Bidrag var indkommet saa rigelige

Pengemidler, at der blev et Restbeløb, der overlodes til Sogneraadet, som værner og vedligeholder Mindestenen.

SPJELLERUP-STENEN

Marvede Sogn, Øster-Flakkebjerg Herred.

Tanken om at rejse en Genforeningssten i Spjellerup fremsattes af Gaardejer Sigfred Petersen, Spjellerup, og paa et Møde, hvortil der var indbudt af 10 af Skoledistriktets Beboere, valgtes et tre Mands Udvalg med Forslagsstilleren som Formand, til at føre Tanken ud i Livet.

Stenen, der saaledes er rejst i Fællesskab af Skoledistriktets Beboere, som indsamlede de godt 300 Kr., der var nødvendige til Sagens Gennemførelse, blev fundet i Strandkanten ved Smaalandskysten og skænket af nu afdøde Lensgreve F. C. C. C. Holstein, Holsteinborg.

Sogneraadet gav Tilladelse til, at Stenen blev rejst paa Spjellerup Skoles Grund, umiddelbart ud til Gaden. Denne Plads blev beplantet, saa Stenen fik en smuk Baggrund.

Indskriften er:

SØNDERJYLLAND

1864—1920

THI SOM AARENE RANDT

SAAS DET: BAANDENE BANDT.

Indskriftens to sidste Linier er fra Joh. Ottesens: „Det haver saa nyligen regnet“.

Den 9. Oktober 1920 afsløredes Mindestenen. Skolebørnene indledede Festen med, klædt i rødt og

hvidt, at synge Henrik Pontoppidans: „Det lyder som et Eventyr“. Udvalgsformanden holdt derefter Festtalen og afslørede Stenen. Han sluttede: Vi skylder Sønderjyderne Tak for deres Trofasthed i de mange og lange Aar, for denne Troskab er Stenens Indskrift et Symbol: Thi som Aarene randt, saas det: Baandene bandt. — Og vi har rejst denne Sten som et synligt Minde for Efterslægten om Danmarks Glædesaar. Efter Afsløringen samledes Deltagerne i Forsamlingshuset, hvor Lærer K. Ravnmark talte om Modersmaalet og sluttede: I 56 Aar holdt Sønderjyderne fast ved Modersmaalet. Genforeningen var Lønningen derfor. Stenen, som vi i Dag har afsløret, skal staa for Efterslægten som Vidne om vor Glæde og Taknemlighed, da Sønderjyderne stemte sig hjem, og maatte de kommende Tider saa vise, at vi havde Øre for Modersmaalets Klang.

Det ovennævnte Tremands Udvalg, som supplerer sig selv, værner og vedligeholder Mindestenen.

AGERUP-STENEN

Hyllinge Sogn, Øster-Flakkebjerg Herred.

Midt i Agerup By, ved et Vejsving, er der af Bylavet rejst en Genforeningssten. Mindestenen er en ret stor Natursten, fundet paa en Mark i Byens Nærhed. Bylavet bestemte og forfattede Indskriften:

MINDE OM
GENFORENINGEN

1920

KAMP FOR ET MAAL
GIVER VILJEN STAAL.

Onsdag Aften, den 14. Juli 1920, var der Afsløringsfest. Førstelærer Nielsen, Hyllinge, talte om Genforeningen og Formanden for Bylavet, Gaardejer Niels Jacobsen, afslørede Stenen og udbragte et Leve for det større, genforenede Danmark.

Bylavet værner og vedligeholder Mindestenen.

KARREBÆKSTORP-MINDET

Karrebæk Sogn, Øster-Flakkebjerg Herred.

Sangkoret i Karrebækstorp, som i 1920 bestod af 8 Medlemmer med Murermester J. Olsen som Dirigent, har ved en Vejgaffel midt i Byen plantet et Lindetræ og rejst en Sten til Minde om Genforeningen.

Lindetræet, der nu er et stort, smukt Træ, er plantet i Vejgafflens Grønning, omgivet af en cirkelrund, 25 cm høj, Stensætning, som afsluttes af en lidt større Sten, hvori der er indhugget Aarstallet:

1 9 2 0.

Træet blev plantet i Efteraaret 1920 under Overværelse af samtlige Medlemmer af Sangkoret, der sluttede Højtideligheden med, staaende omkring Mindet, at synge forskellige Genforenings- og sønderjyske Sange.

Sangkoret værner og vedligeholder Mindesmærket.

BISTRUP-STENEN

Fodby Sogn, Øster-Flakkebjerg Herred.

Ved Indgangen til Saltø Skov, hvor to Veje skærer hinanden, tæt ved Skraverup Huse, har Bistrup Skoledistrikts Beboere rejst en Genforeningssten. Det er en 1,5 m høj og 1 m bred Granitsten, fundet i et

Stengærde i Stenbækholm, tilhørende Husmand Jens Hansen, som skænkede den til Beboerne, der slæbte den til Opstillingspladsen, hvor den rejstes paa en stenkranset Jordhøj, bag hvilken plantedes et Lindetræ, der er vokset overordentlig godt til.

Lærer M. Sørensen, Bistrup Skole, bestemte Indskriften:

MINDE OM
GENFORENINGEN MED
SØNDERJYLLAND
9. JULI 1920.

Paa selve Genforeningsdagen i 1920 blev Mindet afsløret i Overværelse af Skoledistriktets Beboere. Lærer M. Sørensen talte og afslørede Stenen. Kommunen værner og vedligeholder Mindesmærket.

HERLUFHOLM-STENEN

Herlufholm Sogn, Øster-Flakkebjerg Herred.

Beboerne i Herlufholm Kommune rejste i 1921 en Genforeningssten ved Korsvejen ud for „Rødehus“. Det er en 6000 kg tung, smuk, uregelmæssig Granitsten, fundet i en Mark ved Gunderup i Sognets nordvestlige Hjørne, hvorfra den paa Blokvojn kørtes til Opstillingspladsen, der er skænket af Herlufholm Stiftelse. Omkring Stenen er der af fhv. Handlungartner N. C. Holme anlagt et smukt lille Anlæg.

Indskriften er bestemt af Komitéen, der forestod Rejsningen, og for hvilken Sognepræsten, K. Hee Andersen, var Formand.

MINDE OM
GENFORENINGEN
1920

DET LYDER SOM ET EVENTYR,
 ET SAGN FRA GAMLE DAGE:
 EN RØVET DATTER, DYBT BEGRÆDT,
 ER KOMMEN FRELST TILBAGE.

REJST AF HERLUFHOLM SOGN.

Det i Indskriften benyttede Vers af Henrik Pontoppidans Genforeningssang er indhugget i Stenen med Forfatterens Tilladelse.

Aarsdagen for Genforeningen, 15. Juni 1921, blev Stenen afsløret ved en Festlighed, til hvilken Kommunens 11 Veteraner var indbudt som Æresgæster. Pastor K. Hee Andersen holdt Festtalen og afslørede Stenen, hvorefter Sogneraadsformand Anders Hansen, Øverup, talte. Ved den efterfølgende Fest i Forsamlingssalen holdtes Hovedtalen af Sønderjyden, fhv. Lærer Claus Petersen-Schmidt, Lille-Næstved, og der blev sunget en til Festen forfattet Sang af Pastor K. Hee Andersen.

Kommunen værner og vedligeholder Sten- og Mindepladsen.

HOLLØSE-MINDET

Gunderslev Sogn, Øster-Flakkebjerg Herred.

Skolebørnene i Holløse har sammen med deres Lærer, C. M. Jørgensen, plantet en Minde-Lind og rejst en Sten ved Træets Fod, som et groende og varigt Minde om Genforeningen. Træet er plantet paa en Grønning ved en Vejgaffel i Holløse By og omgivet af en Kreds af Sten. Paa den største af Stenene staar:

HER ER
PLANTET MINDE-LIND
FOR AT PRENTE
MINDET IND
OM SØNDERJYDERNES
TROFASTE DANSKE SIND

1864—1920.

Lærer C. M. Jørgensen har forfattet Indskriften. Indenfor Stenindfatningen er der plantet Slyngroser, og udenom er en tresidet Grønning.

Den 29. Oktober 1920 blev Træet plantet og Stenen afsløret ved en lille Festlighed, hvor Skolebørnene sang og Lærer C. M. Jørgensen talte.

Kommunen værner og vedligeholder Mindesmærket.

— — — — —

REDAKTIONSUDVALGET:

Aage Bøggild.

Gunnar Knudsen.

P. Severinsen.

Henvendelse i Redaktionssager sker til Sognepræst *P. Severinsen*, Bringstrup pr. Ringsted.

Til Medlemmerne vil senere blive udsendt Dr. *Lis Jacobsens* Foredrag paa Dansk historisk Fællesforenings Aarsmøde i Kolding angaaende Værket *Danmarks Riges Breve*. Dette Værk venter vi med Tiden at kunne skaffe vore Medlemmer.

Foredraget er et Særtryk af Fællesforeningens udmærkede Tidsskrift *Fortid og Nutid*, som vi højligt anbefaler.

INDHOLD AF XXII. BIND.

	Side
To Stiftelser i Gimlinge. Af Grd. Johs. T. Christensen.....	3
Sagn og Overlevering om Oldtidshøjene i Sorø Amt. I. Af Dr. phil. Inger Margrethe Boberg.....	26
Slagelse Marklov. Af Højskolelærer August F. Schmidt ...	56
Genforenings-Mindesmærkerne i Sorø Amt. Af Højskolefor- stander Johannes Vejlager.....	70
